Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima osnovnoškolske ustanove (studija slučaja OŠ Bakar)

Štraser, Vesna

Master's thesis / Diplomski rad

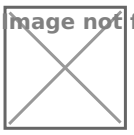
2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:320192

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

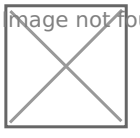

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Vesna Štraser

DIPLOMSKI RAD

Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima osnovnoškolske ustanove

(studija slučaja OŠ Bakar)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Vesna Štraser
Matični broj: 19212

DIPLOMSKI RAD

Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima osnovnoškolske ustanove (studija slučaja OŠ Bakar)

Diplomski studij: Hvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo
Mentor: prof. dr. sc. Marina Biti
Komentor: prof. Dejana Golenko

Rijeka, srpanj 2015.

SADRŽAJ:

1. UVOD 1
1.1.Općenito o problemu 3
2. POJAM INFORMACIJSKE PISMENOSTI 6
2.1. Informacijska pismenost na osnovnoškolskoj razini 9
2.1.1. Suradnja osnovnoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijske pismenosti 12
2.2. Modeli i standardi informacijske pismenosti na osnovnoškolskoj razini 15
2.3. Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima vezanim za osnovnoškolsko obrazovanje 18
2.3.1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi 19
2.3.2. Pedagoški standard osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja 20
2.3.3. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje 21
2.3.4. Nastavni plan i program za osnovnu školu 22
3. ISTRAŽIVANJE 25
3.1. Opis istraživačkoga problema 25
3.1.1. Uvod u istraživanje 26
3.2. Svrha i cilj istraživanja 26
3.3. Metodologija istraživanja 27
3.3.1. Metode u istraživanju 27
4. REZULTATI 29
4.1. Kurikulum OŠ Bakar 29
4.1.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost 29
4.1.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenata 30
4.1.3. Opis obrazovnog okruženja 31
4.1.4. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja 31
4.1.5. Suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima 32
4.2. Godišnji plan i program rada OŠ Bakar 33
4.2.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijske pismenosti 33

4.2.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenata 34
4.2.3. Opis obrazovnog okruženja 34
4.2.4. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti i na razini očekivanih ishoda učenja 35
4.2.5. Suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima 35
4.3. Plan i program rada knjižničara 35
4.3.1. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenta 36
4.4.2. Opis obrazovnog okruženja 37
4.4.3. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja 38
4.4.4. Suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima 38
5. RASPRAVA 38
6. ZAKLJUČAK 41
7. SAŽETAK 43
8. KLJUČNE RIJEČI 45
9. POPIS LITERATURE: 46
10. POPIS PRILOGA 48
11. PRILOZI 49

UVOD

Živimo u vremenu u kojemu je promjena stalna odlika. Razvoj novih tehnologija brzim je tempom doveo do informacijske revolucije te se često govori da živimo u vremenu informacije. Informacija je danas ključna za život i napredak svakog pojedinca u svakom smislu (ekonomskom, obrazovnom, društvenom i zdravstvenom) .

Informacijsko obilje koje je plod informacijske revolucije može, ali i ne mora biti pozitivna pojava. Naime, informacije se razlikuju po kakvoći, autentičnosti, valjanosti… Da bi se pojedinac što bolje snašao u šumi informacija mora postati vješt konzument i proizvođač informacija u čitavom spektru izvora i oblika. U tome mu može pomoći informacijska pismenost uz pomoć koje će lakše razlučiti korisne od nepotrebnih ili valjane od manje valjanih informacija.

Od svojih su početaka zadaće knjižnica bile prikupljanje, obrađivanje, zaštita, pohrana te davanje građe na uporabu. S tehnološkim promjenama koje su dovele do velikih promjena u društvu, uloga knjižnica se mijenja. U vremenu informacije, knjižničari kao oni koji rade na izvorima informacija, dužni su iste poznavati, pretraživati i vrednovati – biti informacijski pismeni te svoje kompetencije prenositi na korisnike. Aleksandrijski proglas, dokument koji je nastao suradnjom UNESCO-a, Međunarodnog udruženja knjižničnih društva IFLA-e (International Federation of Library Associations) i Nacionalnog foruma za informacijsku pismenost (National Forum on Information Literacy) dodjeljuje informacijskoj pismenosti centralnu ulogu u životu svakog pojedinca jer predstavlja preduvjet za cjeloživotno učenje i aktivno sudjelovanje u društvu znanja. Ovaj dokument naglašava da informacijska pismenost ne utječe samo na obrazovanje, već i na razvoj civilnog društva pa čak i zdravstva.[1]

Dakako da se možemo složiti sa zaključcima ovog važnog političkog dokumenta, no ipak se današnja stručna literatura najviše bavi odnosom informacijske pismenosti i obrazovanja te novim modelima i konceptima učenja koji proizlaze iz ovog suodnosa.

[1] Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning. High Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning. Alexandria, Egypt, 2005.URL: http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=20891&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (15.05.2015.)

Zadaće današnjih škola prevazišle su obvezu da učenike nauče osnovnim vještinama (osnovna pismenost i računanje), već su dužne da tijekom školovanja razviju ključne kompetencije koje će predstavljati temelj za daljnje cjeloživotno učenje. Europska je unija 2006. godine donijela preporuku o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (Recommendation of the european Parliament and of thr Council of 18 December for Lifelong Learning).[2] Govori se o osam kompetencija: komunikacija na materinjem jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost i kulturna svijest i izražavanje. Ove su kompetencije danas utkane u nacionalne kurikulume članica Europske unije te predstavljaju važne ciljeve europske obrazovne politike. Hrvatska kao članica Europske unije priključila se u europsku obrazovnu stategiju ugradivši navedene kompetencije u vlastitu obrazovnu tradiciju. Dokaz tomu je i važeći Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (NOK)[3]. On u svom uvodnom dijelu ističe upravo navedene kompetencije. Nadalje, dokument u svojim odgojno-obrazovnim ciljevima i načelima te strukturi potvrđuje svoj temelj na navedenim ključnim kompetencijama.

Nastavni plan i program za osnovnu školu [4] u svojim ciljevima i zadacima prati načela kurikuluma, a djelatnost knjižnice vidi u usmjerenju na informacijsku pismenost kojoj pridaje važnost te ju uključuje u nastavni proces na svim razinama, posebno kroz nastavu hrvatskoga jezika i književnosti.

Iz navedenog je vidljivo da je u strateškim dokumentima vezanim za odgoj i obrazovanje informacijska pismenost zauzela važno mjesto. Prema propisanim dokumentima svaka škola kreira svoj kurikulum i nastavni plan i program kao temeljne dokumente. Nadalje, svaki učitelj je dužan oblikovati plan i program rada za svoje obrazovno područje te pripremu za svaku nastavnu jedinicu.

---

[2] Recommendation of the european Parliament and of thr Council of 18 December for Lifelong Learning, European Parliament and the Council. URL: http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/youth-in-action-keycomp-en.pdf (20.05.2015.)

[3] Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb:Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2011.

[4] Nastavni plan i program rada za osnovnu školu. Narodne novine, broj 59/90., 26/93., 27/93., 29/94., 7/96., 59/01., 14/01., i 76/05.

Knjižničar kao stručni suradnik u nastavi, neizostavan je dio odgojno-obrazovnog procesa. Vodeći se strateškim dokumentima koje je propisalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te temeljnim dokumentima škole u kojoj djeluje i on kreira svoj Godišnji plan i program rada školske knjižnice. Unutar toga dokumenta treba biti vidljivo usmjerenje knjižnice i njegovoga rada prema programima informacijske pismenosti jer je upravo školski knjižničar jedna od ključnih osoba odgojno-obrazovnog procesa zadužena za ostvarivanje istih.

U ovome će se radu promotriti zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u ključnim dokumentima OŠ Bakar: Kurikulum OŠ Bakar[5], Planu i program rada OŠ Bakar[6] i Godišnjem planu i programu rada školskog knjižničara[7] s ciljem da se istraži koliko isti slijede propisanu regulativu. Nadalje, opisat će se i različiti programi informacijske pismenosti koji formalno nisu uključeni u strateške dokumente škole te će se potražiti odgovor zašto je tomu tako. Svjestan važnosti informacijskog opismenjavanja u današnjem društvu, svoje misije i uloge u odgojno-obrazovnom radu, knjižničar je dužan trag svojega rada zabilježiti i u strateškim dokumentima ustanove u kojoj radi jer i na taj način osvještava svoju okolinu o važnosti informacijske pismenosti kao temelja za cjeloživotno učenje na formalnoj razini.

1.1.Općenito o problemu

U uvodnome je dijelu rada istaknuta uloga informacijske pismenosti kao *niza sposobnosti koje olakšavaju pojedincu u snalaženje, razumijevanju i kritičkom preispitivanju dostupnih informacija*[8]. Također je ustanovljeno da je uloga današnje knjižnice promijenjena te da je ona dobila važan zadatak informacijskog opismenjavanja. Nadalje, važno je istaknuti da se današnje generacije djece susreću s informacijama i njihovim različitim izvorima i prije nego krenu u školu. Djeca, pripadnici tzv. *Google generacije* uglavnom odabiru internet kao glavni izvor informacija služeći se pretraživačima. Posebnost ove generacije očituje se u pomanjkanju koncentracije, oni pregledaju letimično samo nekoliko prvih zapisa te ih kopiraju i lijepe u svoje

[5] Kurikulum OŠ Bakar, URL: http://os-bakar.skole.hr/skola/kurikulum (20.05.2015.)

[6]Planu i program rada OŠ Bakar, URL: http://os-bakar.skole.hr/skola/kurikulum (20.05.2015.)

[7] Godišnji plan i program rada školskog knjižničara, URL: http://os-bakar.skole.hr/skola/kurikulum (20.05.2015.)

[8] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. str. 12.

školske zadaće. Zadaća odgojno-obrazovne ustanove je da im pomogne u razumijevanju i pravilnom korištenju tih informacija jer informacija i jest temeljna sastavnica učenja.

Djelatnost knjižničara u školskim knjižnicama podrazumijeva neposrednu odgojno-obrazovnu djelatnost, stručnu knjižničnu i javnu djelatnost. Školska knjižnica je mjesto u kojemu se učenik uvodi u svijet knjige i čitanja. Zadaće školskog knjižničara su da o prvog susreta s knjižnicom kod učenika postupno razvija ljubav prema čitanju i knjizi te svijest o tome koliko nas čitanje kao proces obogaćuje. Nadalje, u školskoj se knjižnici također od prvih ulazaka u nju, postepeno stječu sposobnosti samostalnog snalaženja u uporabi različitih izvora informacija, postaje se informacijski pismen. Nastavni plan i program rada za osnovnu školu u okviru Programa knjižničnog odgoja i obrazovanja – poticanja čitanja i informacijske pismenosti propisuje teme vezane za ostvarivanje programa informacijske pismenosti te očekivana postignuća za svaki razred. Naprimjer, za prvi su razred predložene teme: školska knjižnica, narodna knjižnica i knjižničar te obrazovna postignuća: upoznati školsku i mjesnu knjižnicu; naučiti posuđivati, čuvati i vraćati knjige; razlikovati knjižnicu od knjižare, za osmi su razred propisane teme kataloško i računalno pretraživanje, dok je za obrazovna postignuća navedeno: samostalno ili uz pomoć knjižničara pronaći podatke o određenome knjižnome naslovu kataloškim i računalnim pretraživanjem.[9] Valja napomenuti da broj i redoslijed tema ne predstavljaju broj nastavnih sati. Za neku će temu biti potrebno više sati, a za neku manje, ovisno o samoj temi, ali i specifičnoj grupi. Školski knjižničar nema u nastavnom planu i programu određenu satnicu za realizaciju programa knjižničnog odgoja i obrazovanja pa to ostvaruje u suradnji s učiteljima razredne i predmetne nastave. Sadržaji se izvode u školskoj knjižnici, informatičkoj učionici, razredu, narodnoj knjižnici, a ostvaruju na način koji aktivira učeničku znatiželju, kreativnost i inteligenciju. Knjižničar, koji je prema spomenutom dokumentu zadužen za ostvarivanje navedenih tema, dogovara se s nastavnikom razredne nastave ili predmetnim profesorom o vremenu izvođenja nastave, broju sati, mogućim koleracijam. Za ovaj formalni dio ostvarivanja programa informacijske pismenosti jako je važna suradnja i zajedničko planiranje. Nadalje, važno je i da školski knjižničar dobro poznaje nastavne planove i programe svih svojih kolega jer mu to omogućuje dobro planiranje različitih korelacija. U Osnovnoj školi Bakar knjižničarka nailazi na potpuno razumijevanje i želju za suradnjom od strane cijelog kolegija.

[9] Isto, str. 10.-12.

Osim navedenih, propisanih tema, knjižničarka u osnovnoj školi ima i vremena i prostora za ostvarivanje ostalih različitih programa informacijske pismenosti. Primjerice, u OŠ Bakar knjižničarka vodi izvannastavnu aktivnost Internetsku televiziju (Prilog 1) Unutar ove aktivnosti koja okuplja deset do petnaest učenika voditeljica u dogovoru s učenicima najprije odabere temu o kojoj će se snimiti kratki videoprilog, produkt cijeloga procesa[10]. Nakon odabiranja teme kreće se u istraživanje dostupnih izvora informacija. Za neke teme učenici individualno istražuju, ali češće grupno. U ovoj fazi rada knjižničarka pomaže u odabiranju izvora informacija, napominje da informacija mora biti relevantna, provjerena (posebno ako se radi o mrežnim izvorima), pazi da učenici ne koriste preopćenite ili preopširne izvore... Upućuje i pomaže, no glavni dio ovoga istraživačkog rada prepušta učenicima. Nakon sakupljanja informacija učenici pročitaju naglas dobivene rezultate, odabiru se informacije koje će biti dio novinarskih vijesti koje će činiti videoprilog. Vijesti piše dio grupe zadužen za pisanje novinarskih vijesti koje se potom daju novinarima voditeljima, to jest onima koji će te vijesti čitati pred kamerom. Učenici sami snimaju videoprilog (najčešće dvoje ili troje učenika koji se unaprijed odluče za snimateljski dio posla), dok montažu obavlja profesionalac, vanjski suradnik. Videoprilozi postavljaju se na mrežne stranice škole. Ova izvannastavna aktivnost izvrstan je primjer stjecanja dobre prakse informacijske pismenosti, učenici ju ne doživljavaju kao obvezu, već su vrlo motivirani jer svi zajedno teže što boljem rezultatu. Nedostatak ovakvog programa informacijske pismenosti je da okuplja samo ograničeni broj učenika.

U prvom razredu osnovne škole uz već spomenute, propisane teme, knjižničarka OŠ Bakar svake godine iznova organizira radionicu Pričanje priča u knjižnici za najmlađe korisnike. Uz odgojne i obrazovne dobrobiti ove radionice, ovo je i dobar put da najmlađi korisnici prostor knjižnice prihvate kao ugodno mjesto u kojemu će nešto zanimljivo čuti i doživjeti. Nakon slušanja priče za čije se pripovijedanje knjižničarka pomno pripremi, slijedi razgovor o priči, izražavanje doživljaja slikanjem, crtanjem, modeliranjem (Prilo). Po završetku radionice (šest do osam susreta, jednom tjedno), knjižničarka zajedno s razrednom učiteljicom sastavi tekst vezan uz priče koje su se pričale i sadržaje koje su učenici te školske godine usvajali te taj tekst postane predložak scenske igre koju učenici izvedu na nekoj školskoj manifestaciji (Prilog 3). Radionice ove vrste možemo ubrojiti u program informacijskog opismenjavanja jer najmlađi učenici na

[10] Kurikulum OŠ Bakar, URL:http://skole.internettelevizija.net/bakar/ (15.05.2015.)

ovaj način nove informacije primaju slušanjem, kasnije o njima razgovaraju, donose zaključke, razabiru što je bitno te izražavaju na kreativan način svoj doživljaj.

Osim navedenih programa, poučavanje informacijske pismenosti zadaća je koju školski knjižničar obavlja svakodnevno u svom neposrednom radu s učenicima; kada traže lektirne naslove i informacije o istima, proučavaju neku određenu temu za potrebe referata, kada istražuju izvore radi svojih interesa. Sve su to situacije u kojima knjižničar ima priliku informacijski opismenjavati svoje korisnike.

S obzirom na opisano, istražit će se jesu li propisani sadržaji (ali i oni drugi vezani uz koncept informacijske pismenosti) zabilježeni u strateškim dokumentima škole te jesu li svi formalno uključeni, s obzirom na naglašavanu važnost koncepta informacijske pismenosti u stvaranju društva znanja kojemu stremimo.

2. POJAM INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Koncept informacijske pismenosti te prisutnost istoga u osnovnoškolskome obrazovanju danas je aktualna tema o kojoj se puno piše. Strana literatura bilježi obilje radova, a u zadnjih petnaestak godina slijede ju i domaći autori.

Informacijsku pismenost kao termin prvi je upotrijebio Paul G. Zurkowski 1974. Godine. Kao predsjednik Udruženja informacijske industrije (Information Industry Assciation: IIA[11]) on u Izvješću nacionalnoj komisiji za knjižnice i informacijsku znanost (National Commission for Libraries and Information Science: NCLIS[12]) govori *o potrebi da pojedinci moraju biti informacijski pismeni ako žele preživjeti u informacijskom dobu.*[13]

[11] IIA – Information Industry Association

[12] NCLIS – National Commission for Libraries and Information Science

[13] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. str. 21

Ivanka Stričević ističe da *pismenost danas nije jednoznačan pojam te da pismenost u današnje vrijeme treba promatrati kao sklop niza pojedinačnih pismenosti.*[14]

Brojne su definicije informacijske pismenosti, no za potrebe ovoga rada izdvojili smo one koje se ističu važnosti cjeloživotnog učenja i njegovu povezanost s informacijskom pismenošću, jer time učenici stječu potrebne informacijske vještine i kompetencije za cjeloživotno obrazovanje.

W. Horton tako navodi šest vrsta pismenosti: osnovnu pismenost koja pretpostavlja znanje pisanja, čitanja i računanja, računalnu pismenost koja se odnosi na sposobnost korištenja računala, medijsku pismenost koja nam omogućava razumijevanje i kritički pristup medijskim sadržajima, obrazovanje na daljinu i e-učenje, kulturalnu pismenost koja podrazumijeva znanje i razumijevanje različitih kultura i na kraju informacijsku pismenost koja je krovna, to jest sadrži elemente svih nabrojanih.[15] Kada informacijsku pismenost ovako promatramo i na neki način raščlanimo, shvaćamo koliko je pojam informacijske pismenosti širok, ali i koliko je ona važna u današnje doba kada su brojne funkcije ljudskoga djelovanja vezane uz neki oblik računalne tehnologije. Nadalje, ta se tehnologija vrlo brzo razvija, onaj tko želi biti informacijski pismen mora se razvijati uporedo s njom. Ova se zadnja teza posebno odnosi na knjižničare jer je njihov poziv informacijsko opismenjavanje svojih korisnika. Školski knjižničar treba biti posebno budan i pratiti tehnološke novine u polju informacija jer su njegovi korisnici oni koji odrastaju na način da im je hod ukorak s tehnologijom normalna i prirodna stvar. Knjižničar mora posjedovati e-kompetencije koje s lakoćom prisvajaju njegovi korisnici kako bi mogao govoriti istim jezikom s učenicima 21. stoljeća. Nadalje, kao što je već istaknuto, tehnološka informiranost učenika vrlo često ne prati njihovu sposobnost pretaživanja nformacija te je knjižničar dužan upozoravati svoje korisnike, učiti ih da pretražuju sa svrhom, kritički vrednuju, odabiru one informacije koje im trebaju jer kao što Ivanka Stričević kaže *informacijski pismen učenik proanalizirat će svoju informacijsku potrebu, razmislit o prikladnoj strategiji*

[14] Stričević, Ivanka. Pismenost 21. Stoljeća: Učenje poučavanje u informacijskom okruženju. 2005. URL: https://www.google.hr/search?q=stri%C4%8Devi%C4%87+ivanka+informacijska+pismenost&gws_rd=cr,ssl&ei=HHVnVeDtJ-y67gaMqYBQ (20.05.2015)

[15] Horton, W. Understanding Information Literacy: A Primer. Paris: UNESCO, IFAP – Information for All Programme, 2008. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020E.pdf (15.05.2015.)

pretraživanja, smjestit istraživačko pitanje u odgovarajući kontekst i razmisliti o relevantnim informacijskim izvorima.[16]

Već spomenuti W. Horton informacijsku pismenost definira kao *skup vještina, stavova, znanja potrebnih za rješavanje problema i donošenja odluka, oblikovanje informacijske potrebe u izraze za pretraživanje, učinkovito pretraživanje, dohvaćanje, interpretaciju, razumijevanje, organiziranje, vrednovanje vjerodostojnosti i autentičnosti te relevantnost informacija.*[17]

C. Doyle kao rezultat provedene studije 1992. godine također informacijsku pismenost promatra u kontekstu potrebnih kompetencija i navodi svojstva koja posjeduje informacijski pismena osoba. Informacijska pismenost je sposobnost *pristupiti, vrednovati i koristiti podatke iz različitih izvora.*[18]

Za ovaj nam je rad zanimljiva i definicija Christine Bruce koja navodi da je: *informacijska pismenost katalizator za obrazovne promjene te preduvjet za cjeloživotno učenje.*[19]

Proučavajući literaturu došli smo do zaključka da je broj radova vezanih za koncept informacijske pismenosti u osnovnoškolskom obrazovanju u velikom porastu (u stranoj literaturi prisutniji nego u domaćoj) i ponajviše povezan s kontekstom učenja jer je stjecanje tih kompetencija od sve većeg značaja.

S obzirom na navedeno i isticanje obrazovne uloge osnovnoškolske knjižnice u promicanju konecepta informacijske pismenosti, za potrebe ovoga rada skrenut će se pozornost na neke od najznačajnijih radova u polju informacijske znanosti koji se bave konceptom informacijske pismenosti u okviru osnovnoškolskog obrazovanja, zastupljenošću informacijske

---

[16] Stričević, Ivanka, Pismenost 21. Stoljeća: Učenje poučavanje u informacijskom okruženju. 2005. URL: https://www.google.hr/search?q=stri%C4%8Devi%C4%87+ivanka+informacijska+pismenost&gws_rd=cr,ssl&ei=HHVnVeDtJ-y67gaMqYBQ (11.05.2015.)

[17] Horton, W. Understanding Information Literacy: A Primer. Paris: UNESCO, IFAP – Information for All Programme, 2008. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020E.pdf (20.06.2015.)

[18] Doyle, ChristinaOutcome measures for information literacy within the national education goals of 1990: final report of the National Forum on Information Literacy. Summary of findings. Washington, DC: US Department of Education.).1992. URL:http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/23/4a/12.pdfl (20.06.2015.)

[19] Bruce, Christine. Information Literacy as a Catalyst for Educational Change. A Background Paper. // Danaher, Patrick A. (Ed.) "Lifelong Learning: Whose responsibility and what is your contribution?", the 3rd International Lifelong Learning Conference, 13-16 June 2004, Yeppoon, Queensland, 2004. URL: www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf (17.05.2015.)

pismenosti te ulozi knjižničara i knjižnice u oblikovanju i provođenju koncepta informacijske pismenosti u osnovnim školama.

2.1. Informacijska pismenost na osnovnoškolskoj razini

Informacijsku pismenost kao termin prvi je upotrijebio Paul G. Zurkowski 1974. godine. Kao predsjednik Udruženja informacijske industrije (Information Industry Association: IIA[20]) on u Izvješću nacionalnoj komisiji za knjižnice i informacijsku znanost (National Commission for Libraries and Information Science: NCLIS[21]) govori *o potrebi da pojedinci moraju biti informacijski pismeni ako žele preživjeti u informacijskom dobu*.[22]

Ubrzo koncept informacijske pismenosti ulazi u diskurs knjižničarske zajednice putem koje se širi na obrazovanje. Početak tog značajnog procesa veže se uz Proglas Američkog knjižničarskog društva (American Library Association: ALA[23]) iz godine 1989. u kojemu se informacijska pismenost definira kao *niz sposobnosti koje pojedinac treba posjedovati da bi mogao prepoznati kada mu je potrebna informacija te da ju je sposoban pronaći, vrednovati, i učinkovito upotrijebiti.*[24] Tijekom posljednjih trideset godina brojni teoretičari postavili su brojne definicije informacijske pismenosti. Jedna od najznačajnijih definicija informacijske pismenosti u kontekstu učenja kaže da je informacijska pismenost sposobnost traženja, pronalaženja i primjene informacija koja uključuje i kritičko mišljenje i vještinu „učiti kako učiti".

Upravo ove spomenute sposobnosti podrazumijevaju nove teorije obrazovanja i modeli učenja koji su također nastali kao odgovor na promjene u društvu. Konstruktivistička paradigma temelji se na premisi da znanje ne preuzimamo pasivno putem osjetila ili komunikacije, već misleći, aktivno. C.C.Kuhlthau tumači konstruktivizam na sljedeći način: „Konstruktivistički

[20] IIA – Information Industry Association

[21] NCLIS – Nacional Commismion for Libraries and Information Science

[22] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. str. 21.

[23] ALA – American Library Association

[24] ALA. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report.1989. URL: http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm. (20.05.2015.)

pristup gradi znanje uvodeći učenike u stimulirajuće okruženje informacija i ideja. Učenici uče na način da samostalno konstruiraju svoje razumijevanje gradeći ga na temelju onoga što već znaju da bi formirali svoju perspektivu svijeta. Konstruktivizam podrazumijeva aktivni proces učenja koji traje cijeli život."[25] Naglašava se korištenje novih tehnologija koje oblikuju učenikovo razmišljanje, dok se učenje vidi kao proces spajanja na različite informacijske izvore. Očigledno je da su za takav proces potrebne kompetencije koje pokriva informacijska pismenost. Za ovaj način učenja potrebne su promjene i u obrazovnom procesu, tj. metodičkom pristupu učitelja. On više nije jedini izvor znanja i jedini vodič kroz putove spoznaje, već onaj koji potiče, usmjerava i zadaća mu je da učenike nauči kako da uče. Jedna od novih paradigmi opisane metode je i e-učenje koje podrazumijeva interakciju s raspoloživim izvorima znanja. Koncept *cjeloživotnog učenja* koje označava *aktivnost učenja tijekom života s ciljem unapređenja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive*[26] sveprisutniji u današnjem društvu, suočava nas s činjenicom da nas škole ne mogu do kraja pripremiti za život (profesionalni i osobni), već je potrebno konstantno nastojanje da bismo preživjeli u društvu znanja. Ovaj koncept podrazumijeva ususatvljivanje učenja u svim životnim razdobljima i u svim oblicima (formalno i neformalno), uz njega se vezuju najčešće ciljevi ekonomske prirode, no i oni koji pridonose aktivnijoj ulozi pojedinca u društvu.

I hrvatski su se autori bavili istraživanjem koncepta informacijske pismenosti u osnovnim školama. Jedne od najznačajnijih su svakako autorce Jasminka Lovrinčević, Dinka Kovačević, Jadranka Lasić-Lazić i Mihaela Banek-Zorica[27] koje u svojim radovima konstantno naglašavaju znanja koja školski knjižničar treba posjedovati da bi ih prenio na svoje korisnike. U kontekstu društvenih i tehnoloških promjena, školski knjižničar je dobio važan zadatak da nauči svoje korisnike umijeću snalaženja u različitim i sve brojnijim izvorima informacija te na taj način omogući njihov pojedinačni, ali i društveni napredak. *U kontekstu novih paradigmi u učenju,*

[25] Kuhlthau, C.C., Leslie K. Maniotes, Ann K. Caspari. *Guided Inquiry: Learning in the 21st Century*. Greenwood Publishing Group, 2007., str 10.

[26] Maravić, J. *Cjeloživotno učenje*. Edupoint. 17, 2003. URL:http:/www.car-net.hr/casopis/17/clanci/52 (15.05.2015.)

[27] Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Banek-Zorica M. *Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara.* Zagreb:Zavod za informacijske studije, 2005.

knjižničar je dužan učenike naučiti kako da uče i uče kroz čitav život, što treba znati ne samo kao tehniku, već tehniku usvojenu kroz spoznaju iskustva, koja će se kao takva ponovno iskoristi u drugoj situaciji kroz cijeli život.[28]

Nadalje, autorice aktualiziraju problem uvođenja informacijske tehnologije u obrazovanje u zemljama koje su ekonomski slabije te su onemogućene priključiti se suvremenim tokovima. Iz ovog problema proizlazi pitanje demokratizacije obrazovanja. *Svima bi trebali biti jednako dostupni izvori i mogućnosti informacijske tehnologije jer danas bez informacije i znanja nema napretka.* [29]

U novom okruženju zadaća knjižničara je osposobiti učenike da se snalaze u moru novih informacija, kritički ih znaju odabrati i vrednovati. Proces pronalaženja pravih informacija za autorice knjige trebao bi biti u svakom smislu istraživački. Takav pristup razvija sljedeće sposobnosti: *osmišljavanje i postavljanje vlastitih pitanja, traženje odgovora kroz istraživanje i razgovore, skraćeno zapisivanje informacija koje su pronađene (natuknice), izradu i prezentaciju rezultata istraživanja i vrednovanje postignuća.*[30]

Usvojenost svake vještine potrebno je vrednovati pa tako i vještine informacijske pismenosti te se u knjizi prezentira devet glavnih standarda (prema Američkoj bibliotečnoj udruzi – ALA), podijeljenih u tri glavne skupine: informacijska pismenost, neovisno učenje i društvena odgovornost. Za svaku od njih definirani su pokazatelji i stupnjevi napretka. Ovo je koristan alat kojim školski knjižničar može objektivno vrednovati postignuća svojih korisnika, to jest svoja postignuća.

Autorice nadalje skreću pozornost školskim knjižničarima da stečena diploma ne znači doživotnu sigurnost i profesionalnu uspješnost već formalno obrazovanje prerasta u cjeloživotno učenje koje je u današnjem vremenu neizbježno. Knjižničar koji treba druge osposobiti za cjeloživotno učenje, najprije mora isto sam prakticirati.

Sve navedene promjene utjecale su i na to da se školska knjižnica mijenja iz klasične posudbene u suvremeni medijski centar. Sukladno tomu, mijenjaju se djelatnosti u knjižnici i planiranje istih. Knjižničar je sve više orijentiran kurikulumskom planiranju i programiranju te je suradnja s ostalim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa sve važnija u smislu planiranja,

[28] Isto, str. 17.

[29] Isto, str. 22.

[30] Isto, str. 34.

provođenja, i vrednovanja obrazovnih aktivnosti koje uključuju informacijsku pismenost i učinkoviti pristup informacijama koje su potrebne za ostvarivanje obrazovnih ciljeva.

Pripremanje, planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada u školskoj knjižnici obuhvaća: izradu godišnjeg plana i programa školske knjižnice i pisanje izvješća, usklađivanje s godišnjim planom i programom škole, pripremanje za odgojno-obrazovnu djelatnost i izvannastavne aktivnosti i mjesečno, tjedno i dnevno programiranje odgojno-obrazovnog i drugog rada.

Autorice predstavljaju okvirni program knjižničnog odgoja i obrazovanja učenika u školskoj knjižnici po razredima te konkretne pripreme za odabrane nastavne cjeline sa svojim komentarima i prijedlozima. Ovaj je prijedlog okvirnog programa važan jer kao što ćemo u nastavku zaključiti, propisanoga nema te je svaki prijedlog od strane iskusnih stručnjaka za školske knjižničare dobrodošao.

2.1.1. Suradnja osnovnoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijske pismenosti

Da bi programi bili učinkoviti, većina autora naglašava nezaobilazno suradnju osnovnoškolskih knjižničara i nastavnog osoblja u oblikovanju i provođenju programa informacijske pismenosti.

Tako Kovačević i Lovrinčević predstavljaju školskog knjižničara kao *stručnog suradnika u nastavi i izvannastavnim aktivnostima, informacijskog stručnjaka i člana stručnoga tima škole*[31], koji je kao takav definiran i u ranijoj literaturi, no u njihovom radu na jedan suvremeniji način.

Ističu da je danas, prema iskustvu razvijenih knjižnica u svijetu, najvažnija usmjerenost na korisnike. Zadovoljan korisnik najbolji je promotor i nositelj ugleda knjižnice. Da bi korisnici školske knjižnice bili zadovoljni, prema mišljenju autorica, knjižničar mora imati znanje i vještine za pružanje kvalitetnih informacija, kontinuirano provoditi aktivnosti usmjerene na čitalačku i informacijsku pismenost, utjecati na učenička postignuća u samostalnoj upotrebi informacija. Aktivnosti u školi i knjižnici, planirane ili neplanirane, momenti su u kojima se

[31] Kovačević, Dinka, Lovrinčević, Jasmina. *Školski kjnižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2012., str. 24.

najjasnije vide glavne kvalitete školske knjižnice: *fleksibilnost, otvorenost, suradnja, brz odgovor na promijene i stalno osiguravanje ugodnog prostora za korisnike*[32].

Već je istaknuto da je za dobro planiranje neizbježna suradnja. Knjižničar mora na početku školske godine biti informiran o svim projektima, kulturnim događanjima, aktivnostima svake vrste koji su vezani za njegovu školu te ih uzeti u obzir prilikom pisanja svoga plana i programa. Treba pronaći načine i prostor kojima će najbolje utjecati na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa. Implementacija programa školske knjižnice u školski kurikulum jedan je od ključnih kriterija ocjenjivanja kvalitete i efikasnosti plana i programa rada školske knjižnice.

Vezano za ovu problematiku, Patricia Montiel-Overall profesorica na Sveučilištu u Arizoni u svome se radu bavi problemom suradnje knjižničara i učitelja[33]. Ovo djelo uvrštavamo u rad jer je upravo odnos knjižničara i učitelja i ostalih sudionika odgojno-obrazovnog procesa od presudne važnosti za provođenje svih programa pa tako i programa informacijske pismenosti. Knjižničar može odlično osmisliti i pripremiti se za svoj rad, no bez dobro isplanirane i izvedene suradnje konačni su rezultati upitni.

Patricia Montiel-Overall suradnju definira kao proces u kojem dvije ili više osoba rade zajedno s ciljem da bi unaprijedili znanje učenika. Napominje da su za suradnju potrebni preduvijeti kao što su kolegijalnost, poštovanje i povjerenje koji dovode do aktivnosti zajedničkog promišljanja, zajedničkog planiranja i zajedničkog stvaranja integrirane nastave. Iako je suradnja na neki način postala trend 21. stoljeća, potreban je teorijski okvir da bi se neki zajednički rad mogao nazvati suradnjom. Autorica predlaže četiri modela.

Model A – koordinacija, predstavlja uobičajenu praksu zajedničkoga rada individua, grupa organizacija koji su se ujedinili da bi produkt njihovoga rada bio efektivniji. Oni usklađuju rasporede, rade potrebne prilagodbe vezane uz vrijeme i mjesto rada s ciljem da poboljšaju koordinaciju. Primjer ovakve suradnje je dogovoreno vrijeme za razmjenu knjiga za pojedine razrede. Na taj način se knjižničar može kvalitetnije pripremiti i imati više vremena za grupu učenika, a oni mogu svi u isto vrijeme zamijeniti knjige i dobiti potrebne informacije.

Model B – kooperacija-partnerstvo, pretpostavlja dvije ili više strana koje rade zajedno prema određenom sporazumu i sa zajedničkim ciljem, kooperacija pretpostavlja veći stupanj

[32] Isto, str.17.

[33]Montiel-Overall, Patricia. *Toward a Theory of Collaboration for Teachers and Librarians.* Chicago: American Association of School Librarians, Vol.8., 2005. URL:http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ965627.pdf (15.05.2015.)

obveze od koordinacije, a autorica ovaj model uspoređuje s brakom dvoje ljudi. Da bi model uspio potrebna je visoka razina povjerenja, a sudionici trebaju biti stručnjaci u svome polju djelovanja. Istraživanja pokazuju da učestalost ovakve vrste suradnje pozitivno utječe na ishode učenja.

Model C – integrirana nastava u kojoj učitelji i knjižničar dijele odgovornost kao izjednačeni partneri fokusirani na integraciju njihovih znanja u osmišljenu nastavu koja će omogućiti učenicima da dostignu svoje potencijale. U ovom obliku suradnje knjižničar je također učitelj, a obrađuju se teme informacijske pismenosti koje su sastavni dio kurikuluma. Sudionici zajedno planiraju aktivnosti, nastavne jedinice i nastavne satove te stvaraju kvalitetnu nastavu koju ne bi mogli ostvariti kao pojedinci. Nastava se može održavati u učionici ili knjižnici, a ovako osmišljen program razvija konceptualno razmišljanje i individualne potencijale k učenika.

Model D – integrirani kurikulum se ostvaruje kada integrirana nastava kao oblik rada knjižničara i ostalih (ili većine učitelja) saživi i postane sastavni dio kurikuluma neke školske ustanove. Ključnu ulogu u ovome procesu ima ravnatelj koji nastoji da ovakva suradnja bude moguća. Ostvaruje potrebne preduvjete: mjesto i vrijeme u rasporedu, profesionalni razvoj sudionika, potrebna financijska sredstva. Model D osigurava da kurikulum bude u skladu s obrazovnim standardima 21. stoljeća.

Knjižničar bi u svome radu trebao koristiti svaki od ovih modela sukladno situaciji i postavljenim ciljevima.

Nastavno na suradnju, brojni autori u svijetu govore i o važnosti provođenja programa informacijske pismenosti u osnovnoj školi. Pronalazimo radove koji sadrže opis provođenja programa informacijske pismenosti u osnovnoj školi i primjere praktične primjene. Takvi su nam radovi dragocjeni jer ih u domaćoj literaturi ne nalazimo u velikome broju te stoga jer predstavljaju iskustvo sredina u kojima se programi informacijske pismenosti već neko vrijeme provode. Lin Ching Chen znanstvenica iz Tajvana[34] istražuje utjecaj poučavanja temeljenog na istraživačkoj metodi za razvoj informacijske pismenosti kod učenika četvrtih razreda. Istraživanje se temelji na kontekstualiziranom modelu Šest velikih vještina (Big 6), a provođeno je u jednoj osnovnoj školi u Tajvanu u trajanju od jednog semestra. Ching Chen tvrdi da se

[34] Ching Chen, L. *Teaching Information literacy and Reading Strategies in Fourth-Grade Science Curricculum with Inquiry Learning* URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-03919-0_52 (11.05.2015.)

informacijska pismenost treba integrirati u školski kurikulum putem učenja temeljenog na istraživačkoj metodi koju ona u nastavku naziva posebnim pristupom odabranim temama. Tijekom takvog učenja učenici rade sami ili u grupama, aktivno istražuju, otkrivaju, postavljaju si pitanja, sintetiziraju znanja, dok učitelji imaju ključnu ulogu koja je drugačija od uloge učitelja u tradicionalnom smislu; oni su pomoćnici koji potiču učenike da razvijaju viši nivo razmišljanja, te im pribavljaju izvore znanja. Autorica smatra da je upravo Big6 model jedan od najboljih za integraciju informacijske pismenosti u kurikulum. Svoju je tezu istražila na primjeru nastave s učenicima četvrtoga razreda u nastavnom području prirode i društva. Tema je bila Akvarij u našem razredu. Učitelji su odabrali šest knjiga o morskim životinjama, neke su bile znanstvene, a neke beletrističke te su učenici, podijeljeni u šest grupa trebali proučiti knjige. Svaka je grupa trebala osmisliti pitanja vezana uz problem izgradnje akvarija. Učenici su zatim istraživali ostale dostupne izvore (knjige, časopise, mrežna mjesta) uz pomoć nastavnika. U nastavku su bilježili važno, donosili zaključke, a nakon toga je svaka grupa izložila svoje rezultate, te su zajednički vrednovali postignuto, zaključili koje je rješenje najbolje, kako su mogli bolje, što su naučili i što još trebaju naučiti.

Iz navedenih radova zaključujemo da ovakav tip nastave utječe na razvijanje vještina informacijske pismenosti, ali i na razvijanje socijalnih vještina jer se učenici koji rade u istoj grupi bolje međusobno upoznaju, uče kako biti tolerantni, saslušati tuđe ideje.

2.2. Modeli i standardi informacijske pismenosti na osnovnoškolskoj razini

Postoje brojni modeli i standardi koncepta informacijske pismenosti. Modeli čine teorijski okvir, najčešće proizašao iz znanstveno-istraživačkih aktivnosti, dok standardi predstavljaju spojnicu prema praktično-djelatnim implementacijama modela informacijske pismenosti. Standardi nemaju normativni karakter, već ih treba shvatiti kao preporuku koja omogućuje podizanje razine učinkovitosti nastavnog procesa[35].

[35] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta.* Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008., str. 21.

Za potrebe ovoga kratko ćemo opisati dva modela informacijske pismenosti koji se mogu implementirati u rad školskoga knjižničara i koji se izravno mogu primijeniti u osnovnoškolskom okruženju.

Model pretraživanja C.C.Kuhlthau pretpostavlja šest faza tijekom procesa istraživanja:[36] upoznavanje sa zadatkom, odabir teme, istraživanje šireg područja i usmjeravanje istraživanja, definiranje žarišta, prikupljanje informacija, zaključivanje pretraživanja i početak pisanja. Karakteristika ovoga modela jest da je korisnik koji istražuje u prva četiri koraka uglavnom potpuno samostalan, pomoć informacijskih stručnjaka dobiva tek u zadnja dva koraka. Posljedica toga je manji istraživački potencijal, istraživanje se svodi na prikupljanje informacija i njihovu sintezu. Ovaj je model prilagođeniji studentskoj populaciji, no spominjemo ga jer se može primijeniti i u osmim razredima osnovne škole, nakon stjecanja određenih vještina informacijskepismenosti, a prilikom pisanja samostalnih seminara. Nadalje, moguće ga je primijeniti i u individualnom radu ili radu u malim grupama prilikom kojega knjižničar radi s nadarenim učenicima (primjerice u radu Internetske televizije).

Drugi je primjer kontekstualiziranog modela Šest velikih vještina (Big six) koji su razvili M. Eisenberg i B. Berkovitz[37]. Pomoću Velikih šest učenici se osposobljuju za rješavanje problema i zadataka te za donošenje odluka. Model je podijeljen u šest faza, pri čemu se svaka sastoji od dvije potkategorije. Prva faza pretpostavlja definiranje zadatka, a njezine su potkategorije definiranje informacijskog problema i identifikacija informacijske potrebe. Druga je faza biranje strategije traženje informacija to jest određivanje svih mogućih izvora te odabiranje onih najboljih. Slijedi pretraživanje i pristup unutar kojih autori razlikuju intelektualno i fizičko pretraživanje i pronalaženje informacija u izvorima. Korištenje informacija je sljedeća faza u kojoj korisnici informacije trebaju pročitati, čuti, vidjeti, opipati, uključiti se u njih te relevantne informacije prepoznati i izvesti. Slijedi sinteza unutar koje učenik treba organizirati informacije iz više izvora te ih potom predstaviti. Završna je faza,

[36] Kuhlthau, C.C. *Students and the Information Search Process: Zones of Intervention for Librarians.*Advances in librarianship, Vo.18. https://www.ischool.utexas.edu/~vlibrary/edres/theory/kuhlthau.html (10.05.2015.)

[37] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta.* Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008., str. 35.

prema autorima, vrednovanje prilikom kojega se ocjenjuje pronađeno i predstavljeno i ocjenjuje cjelokupni proces.[38]

Ovaj je model usmjeren na razvoj programa informacijske pismenosti u školama, koristan je alat knjižničaru, a predviđa i pojednostavljenu verziju primjenjivu za niže uzraste, tj. niže razrede osnovne škole.

Pojednostavljena verzija velikih šest sadrži planiranje kao prvu faza u kojoj treba odgovoriti na pitanja: što trebam učiniti, gdje potražiti informaciju i kako izgleda dobro napravljeni uradak. Učiniti, to jest sam proces istraživanja i pisanja kao druga faza pretpostavlja pitanja: jesu li moje bilješke točne i potpune, jesam li dobro napisao cjelinu i sadrži li moj projekt potrebne informacije. (Samo)ocjenjivanje je zadnja faza prema M. Eisenberg i B. Berkovitz kojom bi se trebalo odgovoriti na sljedeća pitanja: koju sam vještinu naučio, u kojim sam dijelovima bio osobito uspješan, kako bih sam sebe ocijenio.

Prema ovome modelu informacijsko opismenjavanje prilagođeno je osnovnim školama, a primjenjuje se na praktičnoj razini i u obliku vježbi.

Pored modela, kao poveznicu prema njihovoj praktičnoj primjeni navodimo i neke standarde informacijske pismenosti vezane uz osnovnoškolski kontekst. Tako godine 1988. Američko udruženje školskih knjižničara (AASL) izdaje standarde informacijske pismenosti namijenjene učenicima, nastavnicima, knjižničarima i upravljačkim tijelima – Information Literacy Standards for Student Learning[39]. Sastoje se od ukupno 9 standarda podijeljenih u 3 kategorije. Prva tri standarda najizravnije se odnose na usluge vezane uz informacijsko opismenjavanje korisnika. Ostale dvije kategorije, koje se odnose na samostalno učenje i društvenu odgovornost, oslanjaju se na informacijsku pismenost, ali opisuju opće aspekte učenja na koje programi školske knjižnice mogu utjecati.

Standardi 1.,2.,3. koji se odnose na informacijsku pismenost:

1. učenik koji je informacijski pismen uspješno i učinkovito pristupa informacijama,
2. učenik koji je informacijski pismen vrednuje informacije kritički i kompetentno,

[38] Isto, str. 35.

[39] AASL. *Information Literacy Standards for Student Learning* .1988. URL:.http://umanitoba.ca/libraries/units/education/media/InformationLiteracyStandards_final.pdf (15.05.2015.)

3. učenik koji je informacijski pismen koristi se informacijama točno i kreativno.

IFLA, Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova - pokušala je definirati generički standard, primjenjiv u raznim okruženjima pa i u osnovnoj školi. Radi se o pristupu koji maksimalno pojednostavljuje koncept i okuplja ga oko tri temeljne sastavnice. Prva je sastavnica pristup kojim korisnik prilazi informaciji učinkovito i djelotvorno definirajući i artikulirajući informacijske potrebe i locirajući informacije. Druga je sastavnica korisnikovo kritičko vrednovanje informacije koje podrazumijeva procjenu i organizaciju informacije. Kao treću sastavnicu IFLA predlaže točno i kreativni te etičko korištenje informacijom.

Špiranec i Banek Zorica ističu naposljetku značaj nacionalnih standarda koji su u svome opsegu obuhvatni horizontalno i vertikalno te u njihovoj izradi sudjeluje širok raspon interesnih skupina i ustanova. Jedan od najpoznatijih standarda informacijske pismenosti nacionalnog dosega svakako je Australski i novozelandski standard[40] (Australian and New Zeland information literacy framework, 2004.) te Škotski standard. Standardi su po svojim općim svojstvima integralni, kontinuirani i iterativni.

2.3. Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti u strateškim dokumentima vezanim za osnovnoškolsko obrazovanje

Da bi se programi informacijske pismenosti uopće provodili, bitan je preduvjet da su formalno uključeni primarno u zakonodavstvo strateških dokumenata vezanih za osnovnoškolsko obrazovanje i na sekundarnoj razini strateške dokumnete osnovnoškolskih institucija. Navedeno je prepoznala i Republika Hrvatska. Analizom najznačajnijih zakonodavnih dokumenata vezanih uz osnovnoškolsko obrazovanje: Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Pedagoškog standarda osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Nacionalnog okvirnog kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje i Nastavnog plana i programa, možemo pronaći brojne primjere

[40] Australian and New Zealand Information Literacy Framework : principles, standards and practice. Second edition. // Editor Alan Bundy. Adelaide : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004.

zastupljenosti koncepta te smjernice i preporuke o važnosti provođenja programa informacijske pismenosti u osnovnim školama.

Analiza strateških dokumenata je bitna jer oni pokazuju je li na razini države percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje.

2.3.1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi[41] kojim se uređuje djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama jasno ističe ciljeve odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama, a kao najvažnije za ovaj rad istaknut ćemo :

3. odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva,

4. osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća,

5. osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.[42]

Iz navedenih ciljeva iščitavamo kompetencije koje se razvijaju, između ostalog, i tijekom nastave informacijske pismenosti pa zaključujemo da je takva nastava bitan dio odgojno-obrazovnog procesa.

Knjižnicom se bavi članak 55.:

(1) Školska ustanova ima knjižnicu.

---

[41] *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (Narodne novine, br.87/08., 86/9., 92/10., 105/10.). URL: http://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli (28.05.2015.)

[42] Isto, str.3.

(2) Djelatnost knjižnice iz stavka 1. ovog članka sastavni je dio obrazovnog procesa u kojem se stručno-knjižnična djelatnost obavlja u manjem opsegu ili uobičajeno i služi za ostvarivanje obrazovnog procesa.[43]

Dakle, stručno-knjižnična djelatnost je, prema Zakonu, dio odgojno-obrazovnog procesa te se knjižničar mora voditi ciljevima istoga.

Knjižnicu spominje i članak 142. i 143. koji se bave financiranjem, opremom i djelatnošću knjižnice[44]

Zakon naglašava i značenje suradnje svih aktera odgojno-obrazovnog procesa prilikom navođenja načela obrazovanja.[45]

Termin informacijska pismenost izrijekom ne pronalazimo u Zakonu, no u citiranim ciljevima i zadacima pronalazimo sadržaj koncepta informacijske pismenosti te zaključujemo da je to smjer kojim sadašnja odgojno-obrazovna politika želi napredovati, a knjižničar je prepoznat kao dio tog odgojno-obrazovnog procesa.

2.3.2. Pedagoški standard osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja

U Pedagoškom standardu osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja[46] spominje se knjižnica i to na sljedeći način:

Školska knjižnica sastavni je dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti. Na raspolaganju je učenicima, nastavnome osoblju i drugim korisnicima. Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnom programu i pojavi novih tehnologija..[47]

---

[43] Isto, str.11.

[44] Isto, str.30.

[45] Isto, str.3.

[46] Pedagoški standard osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, (Narodne novine, br. 59/90., 26/93., 27/93., 29/94., 7/96., 59/01., 114/01. i 76/05.) URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (28.05.2015.)

[47] Isto, čl. 23.

Ovaj dokument podržava sve promjene o kojima smo u radu od samoga početka govorili te omogućava knjižničaru optimalno radno mjesto u kojemu može ostvariti svoj puni potencijal i biti zaista koristan dio odgojno-obrazovnog procesa. Nažalost, hrvatske knjižnice još uvijek nemaju uvjete koje ovaj dokument propisuje. To je razlog zašto školski knjižničar treba biti visoko motivirana, educirana i prije svega kreativna osoba koja će iz minimuma mogućnosti izvući maksimum za svoje učenike.

2.3.3. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje

Temeljna je karakteristika Nacionalnog okvirnog kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje[48] (NOK) prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća (ishode učenja) za razliku od prijašnjeg usmjerenja na sadržaj. Ovaj dokument usklađuje sve razine odgoja i obrazovanja koje prethode visokoškolskoj razini. Njime su definirane temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi odgoja i obrazovanja, načela i ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrjednovanje ostvarivanja nacionalnog kurikuluma. Nadalje, opisane su i međupredmetne teme i njihovi ciljevi te predmetna struktura svakog odgojno-obrazovnog područja. Nacionalni okvirni kurikulum polazište je za izradbu školskog kurikuluma i nastavnih planova. Kao takav, općeniti dokument, on izrijekom ne spominje knjižničare niti knjižnicu (kao što ne spominje na primjer pedagoge, psihologe ili druge profesije prisutne u odgojno-obrazovnom procesu).

Zastupljenost koncepta informacijske pismenosti primjećujemo u NOK-u na mnogim mjestima. Već na samom početku u kojemu se ističe usmjerenost prema kompetencijama (već spominjano u radu) navođenjem digitalnih kompetencija i modela učiti kako učiti pronalazimo sposobnosti vezane uz informacijsku pismenost koje su prepoznate kao poželjne:
digitalna kompetencija – odnosi se na osposobljenost za sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad, u osobnomu i društvenomu životu te u komunikaciji. Njezini su ključni elementi osnovne informacijsko-komunikacijske vještine i sposobnosti: upotreba računala za pronalaženje, procjenu, pohranjivanje, stvaranje, prikazivanje i razmjenu informacija te razvijanje suradničkih mreža putem interneta. učiti kako

[48] Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2011.

učiti – obuhvaća osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitoga učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnomu učenju, tako i pri učenju u skupini.[49]

U navođenju načela i ciljeva dokumenta naglašava se usmjerenje na dijete, nastavu koja potiče na razmišljanje i osposobljava učenike za cjeloživotno učenje, za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu. [50]

Možemo zaključiti da je koncept informacijske pismenosti sazdan u temelje Nacionalnog okvirnog kurikuluma kao dokumenta orjentiranog ka razvoju društva znanja.

2.3.4. Nastavni plan i program za osnovnu školu

U predgovoru analiziranog dokumenta uloga knjižničara u odgojno-obrazovnom procesu izjednačena je s ulogom ostalih sudionika: *Nastavni plan i program za osnovnu školu rezultat je rada neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školi - učitelja, pedagoga, psihologa, defektologa, knjižničara te mentora, savjetnika i sveučilišnih nastavnika na poboljšanju odgojno-obrazovnoga i nastavnog rada u osnovnoj školi.*[51]

Nakon uvoda posebno je poglavlje namijenjeno objašnjenju rada školskog knjižničara i funkciji školske knjižnice (što ćemo citirati kasnije), a u prikazu nastavnog plana i programa po razredima, u predmetu hrvatski jezik, pod nastavnim područjem medijske kulture, knjižnica je zastupljena od prvog do osmog razreda. Ovaj je program nazvan Program knjižničnog odgoja i obrazovanja – poticanja čitanja i informacijske pismenosti. Primjerice u trećem razredu se učenici upoznaju s uporabom dječjih enciklopedija kao jednim od izvora informacija.[52]

---

[49] Isto, str. 17.

[50] Isto, str. 23.

[51] Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb:Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta, 2006. str. 9.

[52]Isto, str. 34.

3.razred:

Knjižnica - korištenje enciklopedije

Ključni pojmovi: *dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo,*

abecedni red.

Obrazovna postignuća: *pronaći traženu obavijest u*

Pojmovi knjižnica i knjižničar često se spominju u ovome dokumentu te se njihova važnost ističe i u uvodu.

Izrijekom se informacijska pismenost spominje dva puta u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu:

S aktualiziranim promjenama odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi, te provođenjem projekta Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu, knjižničari unose kvalitativne promjene u odgojno-obrazovni rad knjižnice donošenjem posebnoga programa rada Informacijska pismenost i poticanje čitanja.[53]

Suvremena djelatnost knjižnice usmjerena je na informacijsku pismenost i poticanje čitanja. U današnjem društvu informacijska pismenost je jedna od važnih sastavnica čovjekove pismenosti uopće. Ona uključuje razumijevanje i uporabu informacija, ne samo iz klasičnih izvora znanja, nego i onih posredovanih suvremenom tehnologijom.Upravo u osposobljavanju korištenja tog oblika pismenosti školska knjižnica dobiva veću ulogu, jer poučava učenike samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiče ih na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalaženju, selektiranju,vrjednovanju i primjeni informacija.[54]

Definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje pronalazimo u dijelu koji govori o zadaćama školskoga knjižničara:

S aktualiziranim promjenama odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi, te provođenjem projekta Hrvatski nacionalni obrazovni standard za osnovnu školu, knjižničari unose kvalitativne promjene u odgojno-obrazovni rad knjižnice donošenjem posebnoga programa rada Informacijska pismenost i poticanje čitanja.[55]

Uočavamo da se informacijska pismenost rjeđe spominje u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, nego u Nacionalnom obrazovnom standardu, no treba uzeti u obzir da je NOK nastao šest godina nakon Nastavnog plana i programa.

Većina radova koji se bave problematikom informacijske pismenosti ističu usmjerenost na osobni razvoj učenika, modele učiti kako učiti, digitalne kompetencije; kvalitete koje

---

dječjoj enciklopediji služeći se kazalom i abecednim redom

[53] Isto, str. 21.

[54] Isto, str. 21.

[55] Isto, str. 21.

knjižničar stječe tijekom svojega obrazovanja i dužan je prenositi ih na učenike i kolege. Možemo zaključiti da i zakonodavni dokumenti koje smo proučili podržavaju isto. Hrvatski nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje usmjeren je na kompetencije i ishode učenja za razliku od prijašnjeg koji je bio usmjeren na sadržaj poučavanja. U Nastavni plan i program za osnovnu školu uvršteno je poučavanje informacijske pismenosti u okviru Programa knjižničnog odgoja i obrazovanja – poticanja čitanja i informacijske pismenosti.

Svi proučeni tekstovi ističu ključnu ulogu knjižničara u provođenja programa informacijske pismenosti i uključivanja istih u osnovnoškolski kurikulum jer na taj način dajemo djeci/učenicima podlogu za cjeloživotno učenje, razvijamo im potrebne vještine vrednovanja, pretraživanja, pronalaženja informacije i razvijanja kritičkog mišljenja.

No, iako je stručno-knjižnična djelatnost prisutnija u Kurikulumu i Nastavnom planu i programu više nego ikad prije, školski knjižničar još uvijek nema određenu satnicu za realizaciju Programa knjižničnog odgoja i obrazovanja. U dogovoru s učiteljima pronalazi vrijeme i prostor u kojemu će ostvariti ono što je njegova misija unutar odgojno-obrazovnog procesa. Nadalje, ne postoji način vrednovanja rada knjižničara u ostvarivanju programa informacijske pismenosti, stoga će se u sljedećm dijelu rada pokušati s obzirom na opisano, istražiti jesu li propisani sadržaji (ali i oni drugi koje vezani uz koncept informacijske pismenosti) zabilježeni u strateškim dokumentima škole te jesu li svi formalno uključeni, s obzirom na naglašavanu važnost koncepta informacijske pismenosti u stvaranju društva znanja kojemu stremimo.

3. ISTRAŽIVANJE

3.1. Opis istraživačkoga problema

Razvoj informacijske tehnologije rezultirao je informacijskim obiljem. No, u obilju informacija treba se znati snaći. One se razlikuju po kakvoći i autentičnosti. Nove teorije i modeli obrazovanja te konstruktivistička paradigma pretpostavljaju aktivno preuzimanje znanja. Iz tog stava proizlaze preporuke za oblikovanje obrazovnog procesa u kojem će se učenike učiti kako da uče. To je posebno važno za osnovnoškolsko obrazovanje jer je to doba kada učenici zapravo uče učiti, u osnovnoj se školi postavlja temelj za buduće sposobnosti i vještine.

Stručni suradnik knjižničar zadužen je za obrazovanje informacijske pismenosti prema strateškim dokumentima, kako je već dosad potvrđeno i kako će biti u nastavku objašnjeno. Svoju misiju može realizirati različitim oblicima rada (satom u knjižnici, projektnim danom, izvannastavnim aktivnostima). Za ulazak u neposrednu nastavu potreban je dogovor s nastavnicima te izvedba nastave ovisi još uvijek o dobroj volji i odnosu nastavnika s knjižničarom. Različiti projekti vezani uz informacijsku pismenost mogu polučiti odlične rezultate i izvrsne ishode učenje, no oni bi se trebali održavati sustavno, promišljeno organizirano i obuhvatiti sve učenike. Rad s učenicima u izvannastavnim aktivnostima omogućava individualni pristup, dublje razumijevanje problematike i kvalitetnije ishode učenja, no takav oblik rada podrazumijeva i ograničeni broj učenika.

Školski knjižničar u težnji da kvalitetno provede programe informacijskog opismenjavanja mora stalno osvještavati svoje okruženje o važnosti istog, boriti se za svoje mjesto u nastavnom procesu i svojim radom dokazivati da je informacijska pismenost u današnje vrijeme od presudne važnosti, kako je i naznačeno u Nacionalnom okvirnom kurikulumu.

U istraživačkome će se dijelu ovoga rada istražiti koliko je koncept informacijske pismenosti zastupljen unutar obrazovnog okruženja OŠ Bakar na formalnoj razini to jest u njezinim strateškim dokumentima Kurikulumu i Godišnjem planu i programu, kako bi se utvrdilo postoje li smjernice za provedbu programa informacijske pismenosti.

3.1.1. Uvod u istraživanje

S obzirom na opisano proizlaze sljedeća istraživačka pitanja: Je li informacijska pismenost zastupljena unutar Kurikuluma i Godišnjeg plana i programa OŠ Bakar sukladno smjernicama NOK-a i Nastavnog plana i programa za osnovnu školu? Ako jest, na koji je način zastupljena i u kojoj mjeri? Kakav je odnos ustanove prema informacijskoj pismenosti? Kakvo je obrazovno okruženje? Potiče li ustanova suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara, informatičkih službi i tijela koja odlučuju o strateškim dokumentima? Što može učiniti knjižničar, to jest mora učiniti da bi navedena suradnja bila što bolja?

3.2. Svrha i cilj istraživanja

Cilj je ovoga rada istražiti zastupljenost koncepta informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja jedne osnovnoškolske institucije na formalnoj razini. Istražit će se sljedeći strateški dokumenti: Kurikulum OŠ Bakar, Godišnji plan i program rada OŠ Bakar te Plan i program rada knjižničara OŠ Bakar s ciljem identifikacije sadržaja i metoda koji otvaraju prostor provođenja programa informacijske pismenosti koje ostvaruje knjžničar samostalno i u dogovoru s nastavnim osobljem.

Analiza ovih dokumenata je važna jer će nam pokazati je li ustanova percipirala da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje.

Svrha istraživanja: istraživanje zastupljenosti pojma informacijske pismenosti unutar Kurikuluma OŠ Bakar, Godišnjeg plana i programa rada OŠ Bakar te Plana i programa rada knjižničara OŠ Bakar.

3.3. Metodologija istraživanja

Odgovore na ova istraživačka pitanja potražili smo u provedenom istraživanju metodom analize sadržaja strateških dokumenata te metodom studije slučaja. Analizirani su sljedeći dokumenti: Kurikulum OŠ Bakar, Godišnji plan i program rada OŠ Bakar te Plan i program rada knjižničara OŠ Bakar.

3.3.1. Metode u istraživanju

3.3.1.1. Metoda analize sadržaja

U istraživanju ćemo koristiti metodu analize sadržaja. Tkalac Verčić i suradnici[56] navode da *analiza sadržaja pripada metodi prikupljanja primarnih podataka to jest onih koji se po prvi puta prikupljaju za potrebe konkretnog istraživačkog projekta*.[57] Nadalje, autorice objašnjavaju kako ovom metodom analiziramo sadržaj poruke putem kojega možemo (a to je u našem slučaju važno) spoznati i obilježja pošiljatelja i primatelja poruke. Analiza sadržaja može se provoditi putem različitih izvora informacija, a najvažnije je da su informacije pristupačne i sadrže pouzdane podatke. U Priručniku se navodi da je za kvalitetnu analizu sadržaja potrebno na početku odrediti nacrt koji sadrži: izvore analize, kategorije analize sadržaja (obilježja sadržaja čiju zastupljenost želimo mjeriti u materijalu), uzorak analize sadržaja te jedinice analize sadržaja (mogu biti riječi, rečenice, odlomci). Sadržaj koji se analizira razdjeljuje se zatim u kategorije s ciljem utvrđivanja koliki dio u ukupnom sadržaju otpada na kategorije koje nas

[56] Tkalac Verčić, Ana, Sinčić Ćorić, Dubravka, Pološki Vokić, Nina. Priručnik za metodologiju istraživačkoga rada : kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb : M.E.P. d.o.o., 2010.

[57] Isto, str. 87.

zanimaju. Možemo bilježiti frekvenciju ili nepojavljivanje odabranih kategorija.[58] Zbog navedenih karakteristika ove metode upravo nju smo odabrali u istraživačkome dijelu rada.

Metodom analize sadržaja istraženi su strateški dokumenti OŠ Bakar. Istražena su poglavlja, dijelovi rečenica koji su povezani s konceptom informacijske pismenosti.

3.3.1.2. Metoda studije slučaja

Uz spomenutu analizu sadržaja koristit ćemo i metodu studije slučaja koja će biti provedena na OŠ Bakar, koja podrazumijeva *korištenje različitih metoda kako bi se detaljno analizirao jedan ili više odabranih slučajeva koji se odnose na sličnu ili istu temu odnosno problem istraživanja.*[59]

Ovu smo metodu odabrali jer je to kvalitativna metoda kojom se proučava određeni slučaj, osnovni se njezin postupak sastoji u sagledavanju svih važnijih aspekata jedne pojave ili situacije. Ona je pogodna za odgovaranje na pitanja kako i zašto, a upravo na ta pitanja tražimo odgovore u ovome radu.

Kao okvir za ispitivanje obilježja obrazovnog okruženja korišten je ALA-in test institucijskog kvocjenta informacijske pismenosti (*The information Literacy IQ test*) (ACRL, 2007)[60]

Unutar dokumenata o kojima će biti riječ istražen je sljedeći sadržaj:

1. zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost,
2. zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata,
3. opis obrazovnog okruženja unutar strateških dokumenata,
4. eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti,
5. suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje.

[58] Isto, str. 93.

[59] Isto, str. 94.

[60] ACRL. The information literacy IQ test (2007). Retrieved January 12, 2013. URL: http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/immersion/iqtest (18.04.2015.)

Analizirani su oni dokumenti koji su bili dostupni u cjelovitom tekstu na mrežnim stranicama OŠ Bakar. Analizirani su pojedini elementi teksta, odlomci, rečenice, dijelovi rečenica, različiti termini i pojmovi vezani uz informacijsku pismenost te formulacije koje uključuju elemente informacijske pismenosti.

4. REZULTATI

4.1. Kurikulum OŠ Bakar

Školski kurikulum kao temeljni dokument škole predstavlja njezin profil jer obuhvaća sve sadržaje, procese i aktivnosti koji se odvijaju unutar jedne školske godine. Putem školskog kurikuluma utvrđuje se dugoročni plan i program škole kroz izbornu nastavu, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti te druge odgojno-obrazovne aktivnosti, programe i projekte. To je svojevrsni specifikum škole jer se po njemu jedna škola razlikuje od druge.[61] Razrađen je po odgojno-obrazovnim područjima te je obvezatno dostupan na mrežnim stranicama škole.

Kurikulum OŠ Bakar analizirat ćemo po već navedenim točkama.

4.1.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost

U osnovnim podatcima o osnovnoj školi pronalazimo rečenicu koja kaže da: *škola posjeduje školsku knjižnicu.*[62] Iz te rečenice ne razaznajemo koja je uloga školske knjižnice, je li ona informacijsko središte ili samo servis za razmijenu knjiga.

U dijelu dokumenta u kojemu se navode izvannastavne aktivnosti, točnije Internetska televizija (Prilog 1) i Mići čakavčići (Prilog 4) aktivnosti koje provodi školska knjižničarka,[63] u načinu realizacije se spominje školska knjižnica. Iz navedenih je tablica vidljivo da se radi o aktivnostima čija je namjena razvijanje kreativnosti, stjecanje novih znanja, razvijanje kritičkog mišljenja i ostalih preduvjeta za informacijski pismenu osobu.

[61] Kurikulum OŠ Bakar, URL: http://os-bakar.skole.hr/skola/kurikulum (20.05.2015.)

[62] Isto, str. 32.

[63] Isto, str. 35.

Nadalje, u opisu načina realizacije izvannastavnih aktivnosti Novinarska grupe i Dramsko-recitatorska grupe navodi se gradska knjižnica kao mjesto održavanja.

Unutar popisa školskih projekata pronalazimo tri projekta koji su izrijekom vezani uz školsku knjižnicu i rad knjižničara: Čitamo mi, u obitelji svi, Čitanjem do zvijezda te Nacionalni kviz za poticanje čitanja (Prilog 5). Projekt Čitamo mi, u obitelji svi namijenjen je učenicima trećih razreda. Učenici nose kući ruksak s osam odabranih naslova koje potom tijeko sedam dana čitaju zajedno s članovima svoje obitelji. Na dan vraćanja ruksaka, svaki učenik pred razredom prezentira svoje utiske, na koje su se načine i u koje vrijeme knjige čitale u njegovome domu. Sve aktivnosti koordinira školska knjižničarka, a posebna je vrijednost u tome što projekt Čitamo mi, u obitelji svi povezuje dijete, njegovu obitelj i školu. Projekt Čitanjem do zvijezda namijenjen je učenicima viših razreda osnovne škole. Od učenika se traži da pročitaju tri zadana djela te prilikom natjecanja (na školskoj, županijskoj i državnoj razini) odgovaraju na pitanja vezana uz iste. Jedan od učenika odlučuje se za izradu plakata koji tematski objedinjuje sva tri naslova. Nacionalni kviz za poticanje čitanja održava se u Mjesecu hrvatske knjige. Organiziraju ga Knjižnice grada Zagreba koje svake godine zadaju nekoliko djela tematski ili žanrovski povezanih, učenici čitaju, na susretima u školskoj knjižnici diskutiraju o pročitanome te na kraju pristupaju rješavanju on line kviza.

4.1.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenata

Informacijska pismenost se kao termin u analiziranom dokumentu ne spominje. No, u uvodnome dijelu u načelima na kojima se temelji kurikulum spominju se srodni pojmovi koje možemo povezati s konceptom informacijske pismenosti: *visoka kvaliteta odgoja i obrazovanja za sve, okomita i vodoravna prohodnost, uključenost svih učenika u odgojno-obrazovni sustav, znanstvena utemeljenost, kompetentnost i profesionalna etika, pedagoški i školski pluralizam, europska dimenzija obrazovanja*.[64]

Na isti način informacijsku pismenost pronalazimo u misiji i viziji škole: *škola novih generacija mora se mijenjati, promjene je potrebno što prije prihvatiti i napraviti sve da se one što prije i dogode, učenika usmjeravati da ide ukorak s vremenom i učiti ga za vrijeme u kojem*

[64] Isto, str. 5.

živi i u kojemu će živjeti, motivirati i pripremati učenike za daljnje obrazovanje i cjeloživotno učenje, poticati cjelokupan razvoj kroz europsku i globalnu dimenziju.[65]

U prilog postojanja koncepta informacijske pismenosti u promatranome dokumentu navodim i moto škole: *Budućnost će naslijediti oni koji uče - takozvani učeni, a oni koji misle da znaju sve bit će frustrirani svijetom koji ih je prevladao*.[66]

Nadalje, u opisu svih spomenutih izvannastavnih aktivnosti i projekata također pronalazimo koncept informacijske pismenosti. Osim toga, pronalazimo ga i u opisu izborne nastave Informatike i Povijesne grupe čiji su voditelji česti suradnici školske knjižničarke.

4.1.3. Opis obrazovnog okruženja

Analizom osnovnih podataka škole uočava se da je škola uključena u čitav niz programa i projekata. Orijentirana je na mnoge aktivnosti u cilju prevencije ovisnosti i nasilja, kao i pomoći učenicima s poteškoćama i poremećajima u ponašanju, pomaganje drugima i sl.

Učitelji i stručni suradnici kroz niz usavršavanja i provođenja projekata unapređuju nastavu te ju čine zanimljivijom.[67]

Za opis obrazovnog okruženja ovim rečenicama možemo pridružiti i već spomenute iz načela i vizije i misije škole.

4.1.4. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja

Primjere poticaja na razvijanje vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja pronalazimo u opisima brojnih aktivnosti,rayvijanje kreativnosti, stjecanje novih ynanja iz područja novinarstva, nimanje kamerom, montaža, čitanje vijesti. (Prilog 1). Nadalje, poticaje pronalazimo i u dugogodišnjem školskom projektu Trening životnih vještina u kojemu se uz mnogobrojne korisne teme (samopoštovanje, donošenje odluka, zloporaba droga i nasilje, zauzimanje za sebe...) obrađuje i tema komunikacijske vještine unutar koje se učenici od

[65] Isto, str. 6.

[66] Isto, str. 6.

[67] Isto, str. 6.

trećih do sedmih razreda upoznavaju i uče različitim vidovima komunikacije. Pored opisanih projekata poticanje razvijanja vještina informacijske pismenosti može se pronaći i unutar brojnih drugih projekata; projekt Prevencija ovisnosti realizira se u obliku predavanja, diskusija, parlaonica, izrade panoa i prezentacija**.** Isto možemo potvrditi i za projekte Nenasilno rješavanje sukoba, Školski list *Vali*, Biblija u slici i riječi i projekt Životna raznolikost – Park prirode Kopački rit. Prilikom ostvarivanja spomenutih projekata školski knjižničar je stalni suradnik koji savjetuje, usmjerava pomaže učenicima tijekom pronalaženja potrebnih informacija.

4.1.5. Suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima

Suradnja je vidljiva u samom uvodu u kojemu se navodi: *Bitne pretpostavke u postizanju ciljeva su postojanje stručne kompetencije učitelja, kvalitetna suradnja na relaciji roditelj – škola kao i pomoć i podrška lokalne zajednice.*[68]

U opisu izvođenja izvannastavnih aktivnosti navodi se *odgojna komponenta njegovanja zajedništva, timskoga rada, unaprjeđenja komunikacijskih vještina , prihvaćanja različitosti i razvoja tolerancije.*[69] Voditelji ovih aktivnosti svojim zajedničkim radom i suradnjom predstavljaju dobar model za učenike.

O definiciji projekta Kurikulum navodi:

Projekt je suvremeni tematski, interdisciplinarni pristup u radu koji obuhvaća sudionike jedne ili više skupina. Tijekom rada se promatra, istražuje, otkriva i uči na drugačiji način, te se stvara ugodno školsko ozračje koje motivira i pokreće na kvalitetnije odgojno- obrazovno djelovanje škole. U projektu djeca izabiru teme po vlastitom izboru i zanimanju i rade svatko prema svojim mogućnostima, a vođena svojim mentorima. Razvija se sposobnost za timski rad i kritički odnos prema svojem i tuđem radu koji je na kraju valoriziran.[70]

Vidljivo je iz analize da se koncept informacijske pismenosti spominje u kurikulumu. No, nedostaju mnoge komponente koje bi mogle biti uvrštene, a tiču se koncepta informacijske pismenosti. Primjerice, nastavne teme koje po razredima provodi knjižničar, a bit će navedene u

[68] Isto, str.4.

[69] Isto, str.16.

[70] Isto, str. 23.

analizi sljedećeg dokumenta, trebale bi imati svoje mjesto u školskome kurikulumu. Razlog nedostacima jest i činjenica da se školski kurikulumi sastavljaju proizvoljno, profesori i stručni suradnici još uvijek nisu dovoljno educirani i upoznati s pojmom i svrhom školskoga kurikuluma. Kurikulumi škola nisu ujednačeni. U prilog ovoj tvrdnji ide i tekući IPA projekt: Razvoj kurikulumske kulture: Osnaživanje škola za razvoj i implementaciju školskog kurikuluma[71] čiji je cilj *osnažiti dionike obrazovnog sustava za razvoj, izradu, provedbu i evaluaciju školskih kurikuluma u osnovnom obrazovanju*.

Projekt uključuje po šest škola iz deset županija, traje osamnest mjeseci te bi trebao doprinijeti ujednačavanju školskih kurikuluma te edukaciji ključnih aktera u njegovom kreiranju.

4.2. Godišnji plan i program rada OŠ Bakar

Godišnji plan i program rada OŠ Bakar sadrži, između ostalih, i Plan i program rada knjižničara. Ova ćemo dva dokumenta (iako prvi u stvari sadrži drugi) analizirati odvojeno da bismo što bolje analizirali zastupljenost koncepta informacijske pismenosti te stekli uvid koliko je on prepoznat kao važan u Godišnjem planu i programu OŠ Bakar jer je razumljivo da je u samom Planu i programu rada knjižničar prisutan.

Godišnji plan i program rada OŠ Bakar[72] sljedeći je dokument koji ćemo analizirati prema navedenim parametrima.

4.2.1. Zastupljenost knjižnice u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijske pismenosti

Školska se knjižnica prvi put spominje u navođenju osnovnih podataka o osnovnoj školi[73]. U dijelu u kojem se opisuju obilježja školskog prostora knjižnica se ne navodi, kao niti u

[71] IPA. Razvoj kurikulumske kulture: Osnaživanje škola za razvoj i implementaciju školskog kurikuluma, URL: http://www.skolskikurikulum.com.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/Prezentacija-projekta.pdf (25.05.2015.)

[72] Godišnji plan i progra OŠ Bakar, URL:http://skole.internettelevizija.net/bakar / (15.05.2015.)

planu obnove, adaptacije, dogradnje i izgradnje novoga prostora, iako bi u ovaj dio svakako trebalo uvrstiti prostor knjižnice. U dijelu naslovljenom nastavna sredstava i pomagala izdvaja se školska knjižica. Navodi se knjižni fond knjižnice: broj lektirnih naslova, književnih djela, stručne literature i ostale građe (Prilog 6).

U dijelu Godišnjeg plana i programa OŠ Bakra koji se bavi organizacijom kulturnih i javih djelatnosti škole, spominje se sat u Gradskoj knjižnici Bakar na Dan pismenosti te obilježavanje Dana školskih knjižica. U dijelu koji se bavi obilježavanjem značajnih datuma prema školskom kalendaru, spominje se 24. listopad Međunarodni dan školskih knjižnica za čije je obilježavanje zadužen školski knjižničar.

4.2.2. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenata

U promatranome dokumentu ne pronalazimo pojam informacijske pismenosti.

4.2.3. Opis obrazovnog okruženja

Dio dokumenta govori o fizičkom opisu škole (broj i stanje učionica i ostalih dijelova zgrade, broj razrednih odjela, broj učenika imena svih zaposlenika i njihova zaduženja...) te se spominje knjižnica i knjižničar jer su i oni dio škole.

Karakteristika ove škole su tri područne škole: Područna škola Krasica, Područna škola Škrljevo i Područna škola Kukuljanovo. Školski knjižničar kao stručni suradnik dužan je svoj posao obavljati u svim dijelovima škole. Znači, ne samo u matičnoj, već i u trima područnim školama. Ova osobitost, što će biti i u nastavku rada objašnjeno, ima velik utjecaj na rad školskoga knjižničara.

[73] Isto, str. 5.

4.2.4. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti i na razini očekivanih ishoda učenja

Poticaji za razvijanje vještina informacijske pismenosti nagoviješteni su u popisu značajnih datuma koje škola obilježava: Međunarodni dan školskih knjižnica, Dan pismenosti...

4.2.5. Suradnju između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima

Važnost suradnje uočava se u Planu i programu rada školskog pedagoga te Planu i programu rada ravnatelja (Prilog 7). Oba dokumenta ističu važnost stvaranja pozitivnih međuljudskih odnosa, radne atmosfere na bazi discipliniranog obavljanja zadataka, međusobnog poštivanja, razumijevanja i pomaganja.[74]

4.3. Plan i program rada knjižničara

Prije analize konkretnog Plana i programa rada knjižničara navest ćemo neke zakonski propisane okvire vezane uz rad školskoga knjižničara koji će nam pomoći da bolje razumijemo spomenuti dokument. Prema Pravilniku o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi [75]iz 2009. godine stručni suradnik - knjižničar ima 25 sati tjedno, 5 sati dnevno neposrednog odgojno-obrazovnog rada i stručnog knjižnično-informacijskog rada u knjižnici te 15 sati tjedno, 3 sata dnevno za pripreme za neposredni rad s razrednim odjelima, kulturnu i javnu djelatnost te stručno usavršavanje. Točan raspored satnice unutar pojedinih aktivnosti nije određen osim možda okvirno preporučen internim dokumentima stručnih knjižničarskih tijela. Školski knjižničar samostalno izrađuje program poštujući zadane omjere: 60% odgojno-obrazovna djelatnost i 40% stručna knjižnična, kulturna i javna djelatnost i stručno usavršavanje.

[74] Isto, str. 43.

[75] Pravilniku o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (Narodne novine, broj 87/08., 86/09., 92/10., 105/10. – ispr., 90/11., 16/12., 86/12. i 94/13.)

4.3.1. Zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateškog dokumenta

Pojam informacijske pismenosti zastupljen je u u Godišnjem planu i programu rada knjižničara. U navođenju zadaća školske knjižnice spominje se i - *provođenje Programa knjižnično-informacijske pismenosti*[76]

Prilikom opisivanja odgojno-obrazovne djelatnosti školske knjižnice navodi se:

Poučavanje učenika o informacijskoj pismenosti započinje od prvog razreda te traje do osmog razreda, te pretpostavlja:

- upućivanje u način i metode rada na istraživačkim zadaćama uz upotrebu izvora informacija na različitim medijima, poučavanje za samostalno učenje

- poučavanje učenika informacijskoj pismenosti[77]

Poučavanje učenika o informacijskoj pismenost, u okviru realizacije knjižničnog odgoja i obrazovanja, započinje od prvog razreda te traje do osmog razreda i pretpostavlja ključne pojmove (teme) te obrazovna postignuća.[78]

---

[76] Godišnji plan i progra OŠ Bakar, URL:http://skole.internettelevizija.net/bakar/ (15.05.2015.)

[77] Isto, str. 62.

[78] **1.razred**:

Ključni pojmovi: školska knjižnica, mjesna knjižnica, knjižničar.

Obrazovna postignuća: upoznati školsku i mjesnu knjižnicu; naučiti posuđivati, čuvati i vraćati knjige; razlikovati knjižnicu od knjižare.

2. razred:

Ključni pojmovi: dječji časopisi, strip.

Obrazovna postignuća: upoznavati neke dječje časopise i stripove u njima, čitati ih, razlikovati ih od ostaloga tiska.

3. razred:

Ključni pojmovi: dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo, abecedni red.

Obrazovna postignuća: pronaći traženu obavijest u dječjoj enciklopediji služeći se kazalom i abecednim redom.

4. razred:

4.4.2. Opis obrazovnog okruženja

Opis obrazovnog okruženja pronalazimo na samom početku Godišnjeg plana i programa rada knjižničara u obliku citata IFLA-inog i UNESC-ovog Manifesta:

Školska knjižnica pruža obavijesti i spoznaje bitne za uspješno uključivanje u suvremeno društvo koje se temelji na znanju i informacijama. Školska knjižnica omogućuje učenicima stjecanje vještina za cjeloživotno učenje, razvija njihovu maštu i pomaže im da postanu odgovorni građani. IFLA-in i UNESC-ov MANIFEST ZA ŠKOLSKE KNJIŽNICE[79]

Ključni pojmovi: rječnik, pravopis.
Obrazovna postignuća: pronaći traženu obavijest u školskome rječniku ili pravopisu služeći se kazalom i abecednim redom.

5. razred :

Ključni pojmovi: vrste tiska.
Obrazovna postignuća: prepoznati i razlikovati vrste tiska.

6.razred:

Ključni pojmovi: mrežne stranice, hrvatski jezik i književnost na mreži.
Obrazovna postignuća: pronaći nekoliko mrežnih stranica o temama iz hrvatskoga jezika i književnosti.

7. razred:

Ključni pojmovi: knjižna građa.
Obrazovna postignuća: samostalno se služiti referentnom zbirkom: rječnikom, enciklopedijom i pravopisom.

8. razred:

Ključni pojmovi: kataloško i računalno pretraživanje.
Obrazovna postignuća: samostalno ili uz pomoć knjižničara pronaći podatke o određenome knjižnome naslovu kataloškim i računalnim pretraživanjem

[79] Isto, str. 63.

4.4.3. Eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja

Poticaje za razvijanje vještina informacijske pismenosti možemo iščitati u već citiranim dijelovima Godišnjega plana te još u nekim zadaćama knjižnice:

- *promicanje i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog rada*
- *stvaranje intelektualnih, materijalnih i drugih uvjeta za učenje*
- *stvaranje uvjeta za interdisciplinarni pristup nastavi*[80]

4.4.4. Suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima

Važnost suradnje naglašava se u opisu odgojno-obrazovne djelatnosti školske knjižnice: *Odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice obuhvaća rad s učenicima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgajateljima, ravnateljem i roditeljima te planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada.*[81]

Ove osobinu rada pronalazimo i u opisu kulturne i javne djelatnosti škole.

5. RASPRAVA

Analizu smo sproveli s ciljem istraživanja zastupljenosti koncepta informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja OŠ Bakar. Istražili smo sljedeće dokumente: Kurikulum OŠ Bakar, Godišnji plan i program rada OŠ Bakar te Plan i program rada knjižničara OŠ Bakar te pokušali identificirati sadržaje i metode koji otvaraju prostor provođenja programa informacijske pismenosti koje ostvaruje knjižničar samostalno i u dogovoru s nastavnim osobljem.

Analizom ovih dokumenata nastojali smo zaključiti je li od strane ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje.

[80] Isto, str. 64.

[81] Isto, str. 64.

Kao okvir za ispitivanje obilježja obrazovnog okruženja korišten je ALA-in test institucijskog kvocjenta informacijske pismenosti koji podrazumijeva sljedeća istraživačka pitanja: u kojoj je mjeri zastupljena knjižnica u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijsku pismenost, zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata, opis obrazovnog okruženja unutar strateških dokumenata, eventualni poticaji na razvijanje vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja, suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje.

Što se tiče prvoga pitanja, možemo zaključiti da se u dokumentima knjižnica spominje, no nije vidljivo koja je njezina funkcija, to jest nije naznačeno (osim u Planu i programu rada knjižničara) da je knjižnica informacijsko središte škole. Važno je da se knjižnica kao takva prepoznaje jer je takva percepcija nužna za poimanje i provedbu projekata informacijske pismenosti čija je prisutnost od velikog značaja za školu koja ide ukorak s vremenom. Činjenica da se školska knjižnica ne nalazi u planu obnove, adaptacije i dogradnje govori nam da taj prostor nije shvaćen kao prostor od velikog značaja jer svojom površinom od 18 m ², jednim računalom za korisnike i jednim za knjižničara, manjkom i lošom kvalitetom polica za knjige te samom pozicijom u podrumskom dijelu zgrade, zasigurno ne odgovara propisanim i važećim standardima.

Koncept informacijske pismenosti prisutan je u Kurikulumu i istaknut u njegovim načelima kao i u izvannastavnim aktivnostima i projektima. No, teme Programa knjižničnog odgoja i obrazovanja – poticanja čitanja i informacijske pismenosti za koje je knjižničar zadužen prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, ne pronalazimo unutar dokumenta. Ovo je propust samog knjižničara jer svaki djelatnik škole predlaže ravnatelju svoj sadržaj koji želi priložiti u kurikulum i kasnije ga ostvariti, a u ovom slučaju to nije učinjeno. To je veliki propust jer teme kojima se potiče i razvija informacijska pismenost od ključnog su značaja u suvremenom školstvu i ako ih sam knjižničar ne istakne kao važne, neće biti shvaćene niti od školskog okruženja. Odgovornost knjižničara je u ovome pitanju ključna.

Ovdje se možemo nadovezati i na pitanje poticanja i razvijanje vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja koji su prisutniji u Kurikulumu nego u Godišnjem planu i programu (ako izuzmemo Godišnji

plan i program rada knjižničara u kojemu je navedena karakteristika zastupljena). Kao informacijski stručnjak odgovoran za poticanje i razvijanje navedenih vještina, knjižničar je dužan da tragove svoga rada osvjedoči i u strateškim dokumentima ustanove u kojoj radi. Oni ne mogu biti naznačeni samo u njegovom Godišnjem planu i programu rada.

U opisima obrazovnog okruženja dokumenti nas navode na instituciju koja njeguje ekološku osviještenost, naglašava jednakost i nenasilno rješavanje sukoba, njegovanje kulturne baštine te konstantnu težnju za napretkom u razvojem učitelja i učenika. Takvo okruženje plodno je tlo za razvoj koncepta informacijske pismenosti.

Što se tiče suradnje između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima, vidljivo je iz dokumenata da ta suradnja postoji.U opisu projekta *Čitamo mi u obitelji svi* navedene su sve učiteljice razredne nastave koje sudjeluju s knjižničarkom u projektu. No, potrebna je suradnja u svim projektima koji potiču razvoj informacijske pismenosti jer knjižničar može vrlo malo učiniti bez dogovora s učiteljima. Ta suradnja postoji i vrlo je kvalitetna, no nije dovoljno vidljiva u istraženim dokumentima pa čak ni u Planu i programu rada knjižničara. Ovdje je odgovoran opet školski knjižničar koji svoj zajednički rad s kolegama treba potvrditi i u strateškim dokumentima.

Tijekom cijeloga rada naglašava se važnost koncepta informacijske pismenosti u suvremenom školstvu. Ona je prepoznata u Nacionalnom okvirnom kurikulumu kao i u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, a stručni suradnik knjižničar kao osoba odgovorna za njegovu provedbu. Sukladno tim dokumentima i njihovim smjernicama, knjižničar je dužan, osim za praktičnu provedbu, pobrinuti se da ovaj bitan dio njegovog zadatka bude vidljiv i u dokumentima ustanove u kojoj radi. Kao i svaki drugi nostelj odgojno-obrazovnog procesa dužan je kreirati, unositi promjene i nove smjerove u strateške dokumente škole u kojoj djeluje. O njegovom trudu i radu ovisi kako će biti percipiran od strane vodstva škole i svojih kolega, i najvažnije – učenika.

6. ZAKLJUČAK

Informacija je u današnje digitalno doba ključna za sve vidove napretka pojedinca. Drugim riječima, sposobnost snalaženja u moru informacija određuje kvalitetu života. Davne 1974. godine Paul Zurkowski je ustvrdio da *pojedinci moraju biti informacijski pismeni ako žele preživjeti u informacijskom dobu*[82]. Slijede ga različite definicije pojma informacijske pismenosti koje su se složile da je ona predstavlja *niz sposobnosti koje pojedinac treba posjedovati da bi mogao prepoznati kada mu je potrebna informacija te da ju je sposoban pronaći, vrednovati, i učinkovito upotrijebiti*[83]. Navedene sposobnosti pretpostavljaju i nove teorije obrazovanja i modeli učenja koji su nastali kao odgovor i potreba promjena u društvu. Konstrukrivistička paradigma, metoda e-učenja i koncept cjeloživotnog učenja traže od pojedinca misleći, aktivan stav, želju i sposobnost samostalnog istraživanja. Takav istraživački duh poželjno je poticati i odgajati od najranijih dana. Škola kao odgojno-obrazovna institucija dužna je odgovoriti promjenama društva i prilagoditi se na način najbolji za učenike.

Knjižnica i knjižničar kao važne karike odgojno-obrazovnog procesa mijenjaju svoju ulogu sukladno navedenim promjenama. Zadaće su knjižnice oduvijek bile prikupljanje, zaštita, pohrana te davanje građe na korištenje, no one se u danas ne toliko promijenjene koliko proširene. Knjižnica je danas (kao i prije) informacijsko središte, no pojam informacije i njezinih izvora je danas puno širi. Knjižnična građa nije više samo unutar školske knjižnice, ona je i izvan nje te je važno znati kako se pronalaze i prepoznaju vrijedni mrežni izvori, a školski knjižničar je najmjerodavnija osoba za povezivanje knjižničnih sadržaja s mrežnima. Zanimanje knjižničara zahtijeva cjeloživotno učenje u punom smislu toga pojma jer on je prvi dužan informacije poznavati, pretraživati i vrednovati – biti informacijski pismeni te svoje kompetencije prenositi na korisnike i svoje kolege.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (NOK) u svojim odgojno-obrazovnim ciljevima i načelima te strukturi potvrđuje svoje temelje na ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje koje je predložila Europska unija 2006. godine. Istim se smjernicama vodi i Nastavni plan i program za

[82] Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska pismenost :Teorijski okviri i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008. str.21.

[83] Isto, str. 25.

osnovnu školu. Ključni dokumenti svake školske ustanove (Kurikulum i Godišnji plan i program) dužni su svoj sadržaj i usmjerenje uskladiti propisanim strateškim dokumentima.

U ovom smo radu pokušali istražiti zastupljenost koncepta informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja jedne osnovnoškolske institucije na formalnoj razini. Istražili smo sljedeće strateške dokumente: Kurikulum OŠ Bakar, Godišnji plan i program rada OŠ Bakar te Plan i program rada knjižničara OŠ Bakar s ciljem identifikacije sadržaja i metoda koji otvaraju prostor provođenja programa informacijske pismenosti koje ostvaruju knjžničari samostalno i u dogovoru s nastavnim osobljem. Cilj nam je bio istražiti je li od strane ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje.

Koristili smo ALA-in test institucijskog kvocjenta informacijske pismenosti kojim smo postavili pet istraživačkih pitanja (u kojoj je mjeri zastupljena knjižnica u strateškim dokumentima institucije i način kako se percipira uloga knjižnice i knjižničara u obrazovanju za informacijske pismenosti , zastupljenost informacijske pismenosti unutar strateških dokumenata, opis obrazovnog okruženja unutar strateških dokumenata, eventualni poticaji na razvijanje generičkih vještina informacijske pismenosti i kontekstualnih vještina informacijske pismenosti na razini očekivanih ishoda učenja, suradnja između nastavnog osoblja, knjižničara i tijela koja odlučuju o programima; definiranje nositelja odgovornih za informacijsko opismenjavanje) svakom navedenom dokumentu.

Nakon provedenog istraživanja došli smo do zaključka da se ključni dokumenti OŠ Bakar vode smjernicama koje je propisalo Ministarstva znanosti obrazovanja i športa prisutnim u strateškom dokumentima Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje i Nastavnom planu i programu za osnovnu školu. Ti dokumenti naglašavaju važnost koncepta informacijske pismenosti kao pokretača cjeloživotnog učenja koje vodi društvu znanja. Znači, ustanova je prepoznala potrebu spomenutog koncepta za svoj razvoj ukorak s vremenom. Sada je zadaća knjižničara da se svojim praktičnim radom i udjelom u kreiranju strateških dokumenata ustanove u kojoj radi potvrdi kao informacijski stručnjak suvremenog vremena. Zaključili smo da je u konkretnom slučaju potrebno još dodatnog znanja i truda knjižničara da projekti i drugi oblici rada kojima promiče koncept informacijske pismenosti budu vidljiviji u promatranim dokumentima. To je važno jer je njegova odgovornost da se ovaj važan dio odgojno-obrazovnog procesa shvati kao

ključan u školi informacijskoga doba. Dakle, važna je osviještenost knjižničara, njegovo cjeloživotno učenje potrebnih vještina i kompetencija, ali i pitanje vrednovanja njegovoga rada. Stoga bi daljnja istraživanja trebala ići u smjeru dubljeg istraživanja svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (učitelja, učenika, knjižničara, ostalih stručnih suradnika) kako bi se što bolje razumjele informacijske potrebe te što bolje oblikovali programi informacijske pismenosti.

7. SAŽETAK

U radu se istražuje zastupljenost koncepta informacijske pismenosti unutar obrazovnog okruženja jedne osnovnoškolske ustanove na formalnoj razini. Analiziraju se strateški dokumenti: Kurikulum OŠ Bakar, Godišnji plan i program rada OŠ Bakar te Plan i program rada knjižničara OŠ Bakar s ciljem identifikacije sadržaja i metoda koji otvaraju prostor provođenja programa informacijske pismenosti koje ostvaruje knjžničar samostalno i u dogovoru s nastavnim osobljem.

Analiza izvršena u ovome radu je važna jer nam pokazuje je li od strane ustanove percipirano da je informacijska pismenost bitan čimbenik koji utječe na ishode učenja i na sposobnosti nužne za cjeloživotno učenje.

Istražujući strateške dokumente metodama analize sadržaja i studije slučaja dolazimo do zaključka da je koncept informacijske pismenosti prisutan u navedenim dokumentima, ali i da bi spomenuti koncept s obzirom na isticanu mu važnost za društvo u kojemu živimo, trebao biti zastupljeniji, a svako oblik rada usmjeren ka razvijanju vještina informacijske pismenosti obvezno zabilježen u strateškim dokumentima institucije.

Svjestan važnosti informacijskog opismenjavanja u današnjem društvu, svoje misije i uloge u odgojno-obrazovnom radu, knjižničar je dužan trag svojega rada zabilježiti i u strateškim dokumentima ustanove u kojoj radi jer i na taj način osvještava svoju okolinu o važnosti informacijske pismenosti kao temelja za cjeloživotno učenje na formalnoj razini

8. KLJUČNE RIJEČI

Informacijska pismenost, školska knjižnica, školski knjižničar, strateški dokumenti osnovne škole, nastavni plan i program za osnovne škole.

9. POPIS LITERATURE:

1. ALA. *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*.1989. URL: http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm.(20.05.2015.)
2. Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong Learning. High Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning. Alexandria, Egypt, 2005.
3. ACRL. The information literacy IQ test (2007). Retrieved January 12, 2013 from http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/professactivity/iil/immersion/iqtest (18.04.2015.)
4. Carlgren,F. *Odgoj ka slobodi.* Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju, 1990.
5. Ching Chen, L. *Teaching Information literacy and Reading Strategies in Fourth-Grade Science Curricculum with Inquiry Learning*
6. Doyle, Christina S. Outcome measures for information literacy. Final report to the National Forum on Information Literacy. Syracuse NY : ERIC Clearinghouse, 1992.
7. Godišnji plan i program rada OŠ Bakar,URL:http://skole.internettelevizija.net/bakar/(15.05.2015.)
8. Herring, James. Internetske i informacijske vještine: Priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zelina: Dominović, 2008.
9. Horton, Forest Woody. Understanding Information literacy: A Primer. Pariz : Unesco, 2008. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020e.pdf (2013-09-11)
10. Horvat, Aleksandra, Živković, Danijela. Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
11. Kovačević, Dinka, Lovrinčević, Jasmina. *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2012.
12. Kovačević, Snježana. Uloga školske knjžnice u edukaciji učenika informacijskoj pismenosti i sigurnom korištenju interneta. // *Zrno*.103-104 (2013), str.55.
13. Kuhlthau, C.C., Leslie K. Maniotes, Ann K. Caspari. *Guided Inquiry: Learning in the 21st Century*. Greenwood Publishing Group, 2007., str 10.
14. Kuhlthau, C.C. *Students and the Information Search Process: Zones of Intervention for Librarians. //* Advances in librarianship, Vo.18. URL: https://www.ischool.utexas.edu/~vlibrary/edres/theory/kuhlthau.html (14.05.2015.)
15. Kurikulum OŠ Bakar, URL:http://skole.internettelevizija.net/bakar/(15.05.2015.)
16. Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Banek-Zorica M. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005.
17. Maravić, J.Cjeloživotno učenje. Edupoint. 17, 2003. URL: http:/www.car-net.hr/casopis/17/clanci/5 (15.05.2015.)
18. Mikić, Krešimir. Budućnost medija. // Zrno. 112 (2014), str.33.
19. Montiel-Overall, Patricia. Toward a Theory of Collaboration for teachers and Librarians. Chicago: American Association of School Librarians, Vol. 8., 2005.
20. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2011.

21. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta, 2006.
22. Pedagoški standard osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, (Narodne novine, br. 59/90., 26/93., 27/93., 29/94., 7/96., 59/01., 114/01. i 76/05.) URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html (28.05.2015.)
23. Rubinić, Dora. Prema pismenosti 21. stoljeća: e-kompetencije nastavnika. // *Zrno*. 97-98(2011), str. 29-31
24. Stropnik, Alka. Poučavanje djece odgovornom pristupu i korištenju informacija. // *Zrno*. 97-98(2011), str. 25-27
25. Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela. *Informacijska* pismenost :Teorijski okviri i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008.
26. Tihomirović, Evica. Poučavanje informacijskoj pimenosti kroz sadržaje nastave povijesti.// Zrno.97-98 (2011), str. 22-24
27. Tkalac Verčić,Ana, Sinčić Ćorić, Dubravka, Pološki Vokić, Nina. *Priručnik za metodologiju istraživačkoga rada : kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje.* Zagreb : M.E.P. d.o.o., 2010.
28. Velički,V. Pričanje bajki. //*Književnost i dijete.* I(1-2) (2012), str.90-97

29. Wilson, Thomas. Sistemski knjižničar: oblikovanje uloga, definiranje vještina.Zagreb:Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
30. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (Narodne novine, br.87/08). URL: http://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli (28.05.2015.)

10. POPIS PRILOGA:

1. Tablica koja opisuje izvannastavnu aktivnost Internet televiziju, iz Kurikuluma OŠ Bakar
2. Likovni rad nastao tijekom radionice Pričanje priča u knjižnici, učenički rad
3. Scenska igra nastala nakon radionice Pričanje priča u knjižnici, sastavila knjižničarka
4. Tablica koja opisuje izvannastavnu aktivnosti Mići čakavčići, iz Kurikuluma OŠ Bakar
5. Tablica koja opisuje projekt Čitamo mi, u obitelji svi, iz Kurikuluma OŠ Bakar
6. Tablica koja opisje knjižni fond, iz Godišnjeg plana i programa rada OŠ Bakar
7. Dio Plana i programa ravnatelja, iz Godišnjeg plana i programa rada OŠ Bakar

11. PRILOZI

Prilog 1: Tablica koja opisuje izvannastavnu aktivnost Internet televiziju, iz Kurikuluma OŠ Bakar

Naziv aktivnosti, programa ili projekta :	**Internet televizija ITV**
Voditelj :	Vesna Štraser
Razredi :	5. - 8
Planirani broj učenika :	10
Planirani broj sati tjedno :	1
Cilj	Razvijanje kreativnosti, stjecanje novih znanja iz područja novinarstva (snimanje kamerom, montaža, čitanje vijesti…), razvijanje kritičkog mišljenja i prosuđivanja.
Namjena aktivnosti	Odgajanje buduće kulturne medijske publike, održavanje školske web stranice (snimanje priloga vezanih uz život škole i okolice)
Način realizacije	školska knjižnica
Vremenik aktivnosti	tijekom školske godine
Način vrednovanja i korištenja rezultata vrednovanja	Zajednička prosudba nakon svakog snimljenog priloga, nadopunjavanje školske Internet stranice.
Troškovnik	3.000 kn

Prilog 2: Rad nastao tijekom radionice Pričanje priča u knjižnici, učenički rad

Prilog 3 : Scenska igra nastala nakon radionice Pričanje priča u knjižnici, sastavila knjižničarka

PUT PATULJAKA – predstava za 1. razred

(učenici ulaze u razred pjevajući *Pjesmu patuljaka*)
Završavaju s pjesmom sve tiše i tiše, u krugu i započinju zborno:

Tiho, tiho šuma spava
Spava grmlje, spava travan, a budni smo samo mi
Veseli patuljčići (čučnu)
TONI, MATEJ I SUNČICA: A što ćemo raditi?
LEANA: Cvijeće ćemo saditi!
MATEA: I rosu raznositi, svu travu porositi.
(sade cvijeće i raznose rosu)
SUNČICA: Prijatelji, već smo puno toga prošli, a tek smo na prvi brežuljak došli.
TONI: Imali smo puno sreće, napunili dragulja pune vreće!
MATEJ: Da vidimo najprije što se u kapama krije!
(izvlače iz svojih kapa samoglasnike i svatko izgovara svoj , a na kraju svi zajedno:
SAMOGLASNICI!!!
MATEAA. A-a-a što se uči to se zna
LEANA: E-e-e nitko odmah ne zna sve
MATEJ: I-i-i moramo se trudit svi
TONI: O-o-o ne paziti to je zlo
SUNČICA. U-u-u
SVI: Samoglasnici svi su ti!!!
SUNČICA: Radujmo se, ali tiše, suglasnika ima više.
MATEJ: Na primjer, na primjer…slovo K
LEANA: Da, da… stavimo krunu na glavu i mač u ruke
SVI ZAJEDNO: Kralj Krunoslav putem kreće, kićen mač i krunu meće, ukraden je kristal krasni, koji krasi izvor jasni.
MATEA: Kad već ide sve po redu, zapjevajmo njemačku abecedu!
(pjevaju A be ce de … kreću se u krug.)
TONI: Zbilja smo vrijedni bili, čak smo i engleski jezik učili.
(igra two little monkys)
MATEA: Poslije ove engleske spike prisjetimo se malo matematike!!
(sjedaju na pod i svi zajedno):
JEDAN JE MJESEC, JEDNO JE SUNCE, JEDNO JE NEBO TO SVATKO ZNA, JEDNA JE MAMA, JEDAN JE TATA, JEDAN NA SVIJETU SAMO SAM JA.
TONI: A jedan i jedan
- to su dva!!

MATEJ: NEBO, ZEMLJA

SUNČICA: DAN, NOĆ
LEANA: MAMA, TATA
MATEJ: Dva i jedan, znamo svi – daju tri!
SUNČICA: I ptičice već na grani znaju da četiri godišnja doba ima
SVI: PROLJEĆE, LJETO, JESEN ZIMA
RITMIČKA IGRA ZA BROJ PET (UDOVI I GLAVA, BROJANJE S NAGLASKOM NA BROJ 5 – DO 20)
TONI: Sad smo se već jako umorili, zapjevajmo našu pjesmicu!
(pjevaju i sviraju Zvončiće, sjede)
DIŽU SE I RECITIRAJU pjesmu "Ruke", svi recitiraju zborno uz pokrete
SUNČICA: Došli smo iz daleka i još nas sedam brežuljaka čeka
MATEJ: Požurimo
LEANA: Pohitajmo
TONI: Potrčimo
MATEA: Vrijeme nas gazi
Odlaze uz pjesmu : tralalalalalala, tralalalalalala, na rad, na rad, na rad u tajni gorski grad, složno ćemo kopati rudu ćemo iskopati, draguljčiće, opalčiće i podzemne tunelčiće, tralalalalalala …

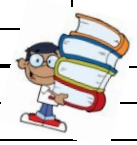
Prilog 4 : Tablica koja opisuje izvannastavnu aktivnost Mići čakavčići, dio Kurikuluma OŠ Bakar

Naziv aktivnosti, programa ili projekta :	Mići čakavčići
Voditelj :	Vesna Štraser
Razredi :	5. - 8
Planirani broj učenika :	8
Planirani broj sati tjedno :	1
Cilj	Njegovanje čakavskog narječja i kulturne baštine kraja
Namjena aktivnosti	Razvijanje kreativnosti i ljubavi prema dijalektu
Način realizacije	školska knjižnica
Vremenik aktivnosti	tijekom školske godine
Način vrednovanja i korištenja rezultata vrednovanja	samovrednovanje i sudjelovanje na školskim i izvanškolskim kulturnim manifestacijama
Troškovnik	cijena prijevoza - odlazak na kulturna događanja izvan škole

Prilog 5: Tablica koja opisuje projekt Čitamo mi, u obitelji svi, dio Kurikuluma OŠ Bakar

Naziv aktivnosti, programa ili projekta :	**ČITAMO MI, U OBITELJI SVI**
Voditelj :	Klara Turina, Sandra Picco, Helena Borčić, Maja Vičević
Razredi :	3. razredi
Planirani broj učenika :	40
Planirani broj sati :	15
Cilj	Poticanje učenika da zajedničkim čitanjem (u obitelji) razvijaju čitalačke sposobnosti i sklonost posuđivanju knjiga u knjižnici
Način realizacije	različitim metodama i oblicima individualnog i grupnog čitanja, usmenog izlaganja, pisanja, izrada različitihplakata, izvješća i sl., uključivanje roditelja, provođenje ankete itd.
Vremenik aktivnosti	tijekom školske godine
Način vrednovanja i korištenja rezultata vrednovanja	tijekom godine - u školi i obitelji
Troškovnik	oko 2500 kuna

Prilog 6: Tablica koja opisuje knjižni fond, dio Godišnjeg plana i programa OŠ Bakar

Knjižni fond	STANJE	STANDARD
Lektirni naslovi (mlađi razredi)	544	2184
Lektirni naslovi (stariji razredi)	8789	1500
Književna djela	191	
Stručna literatura za učitelje	279	210
Ostalo	757	
UKUPNO	10560	3894

Prilog 7: Dio Plana i programa rada ravnatelja, dio Godišnjeg plana programa OŠ Bakar

Rad na usmjeravanju međuljudskih odnosa		
1	Rad na stvaranju pozitivnih međuljudskih odnosa i na stvaranju zdrave jezgre kolektiva	tijekom godine
2	Rad na podjeli radnih zadataka za sve članove kolektiva kao značajan element za zdrave međuljudske odnose	tijekom godine
3	Rad na stvaranju radne atmosfere na bazi discipliniranog obavljanja zadataka, međusobnog poštovanja, razumijevanja i pomaganja	tijekom godine